

Manevra Muharebelerinin Arifesinde Sürat ve Tempo: Büyük Taarruz'un İlerleme Hızının Hesaplaması

Speed and Tempo on the Eve of Maneuver Warfare:
Calculating the Great Offensive's Combat Advance Rate

*Özgür KÖRPE**

Öz

Taarruzda “sürat ve tempo” prensibinin operatif sanat ve derin muharebe bağlamında, Svechin ve Triandafillov gibi Sovyet asker teorisyenler tarafından geliştirildiği ve özellikle İkinci Dünya Harbinde Alman, Sovyet ve diğer Müttefik komutanları tarafından uygulandığı bilinmektedir. Bunların ortak özelliği, sürat ve tempoyu, tank ve zırhlı araçlara, yani mekanize elemanlara dayandırmış olmalarıdır. Buna karşılık sürat ve tempunun piyade ve süvari birlikleri tarafından da başarıyla uygulandığı, Türk İstiklâl Harbi'ndeki Büyük Taarruz harekâtı gibi örnekler mevcuttur. Bu çalışma, 26 Ağustos-09 Eylül 1922 tarihleri arasında gerçekleşen Büyük Taarruz'un zaman-mekân-kültür dinamiğini inceleyerek, ilerleme hızlarının ve beklenen ile gerçekleşen intikal sürelerinin karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Büyük taarruz, ilk takip, meydan muharebesi ve büyük takip şeklinde dört safhada uygulanan analiz, yönetsel olarak Dupuy'un birlik ilerleme hızları çizelgesine ve nispi muharebe gücü hesaplamasına dayandırılmıştır. Nicel bulgular, Türk ordusunun günlük ortalama 25 kilometrelik ilerleme hızıyla, harekât genelinde 06 gün 19 saatlik bir zaman tasarrufu sağladığını göstermektedir. Buna “savaşma azim ve iradesi” nitel analizinin bulguları ilave edildiğinde, zaman tasarrufu 31 gün 22 saate ulaşmaktadır.

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi Misafir Öğretim Üyesi. E-posta: ozgurkorpe[at]gmail.com, ORCID: 0000-0002-7633-7596.

Geliş Tarihi/Received: 17.11.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 23.04.2026

Anahtar Kelimeler: Büyük Taarruz, Dupuy Birlik İlerleme Hızları, Harekât Etkinlik Değeri, Nispi Muharebe Gücü, Savaşma Azim ve İradesi.

Abstract

The principle of “speed and tempo” in offensive operations is generally understood to have been developed within the context of operational art and deep operations by Soviet military theorists such as Svechin and Triandafillov, and subsequently applied, particularly during the Second World War, by German, Soviet, and other Allied commanders. A shared characteristic of these conceptualizations is their reliance on mechanized elements, in other words tanks and armored vehicles, to generate speed and tempo. Conversely, historical examples exist, such as the Great Offensive of the Turkish War of Independence, demonstrating that infantry and cavalry units also successfully achieved speed and tempo. This study aims to compare the planned and actual movement times, alongside the rates of advance, by examining the time-terrain-culture dynamics of the Great Offensive, which occurred between August 26 and September 9, 1922. The analysis, modeled across four phases, the great offensive, the first pursuit, the pitched battle, and the great pursuit, is methodologically grounded in Dupuy’s unit rates of advance table and relative operational lethality calculations. Quantitative findings indicate that the Turkish army, maintaining an average daily rate of advance of 25 kilometers, achieved a time saving of 6 days and 19 hours throughout the operation. When findings of the “will-to-fight” qualitative analysis are incorporated into the calculations, it is evaluated that the total time saving reaches 31 days and 22 hours.

Keywords: Dupuy Combat Advance Rates, Operational Lethality Index, Relative Combat Power, The Great Offensive, Will-to-fight.

Giriş

Taarruzun genişleyen bir sel gibi akması düşüncesi, Rus İç Savaşı’nın ve Sovyet-Polonya Harbi’nin tecrübelerinden çıkarılan dersler neticesinde, Svechin ve Triandafillov tarafından geliştirilen¹,

¹ Vladimir Kiriakovich Triandafillov, *Kharakter Operatsiy Sovremennykh Armiy* (Modern Ordularda Harekâtın Karakteri), Gosvoyenizdat, Moskova 1936.

Tukhachevsky tarafından desteklenen ve daha sonraları Jukov başta olmak üzere Sovyet generalleri ile bazı ABD ve İngiliz generalleri tarafından uygulamaya sokulan bir “derin muharebe”² prensibidir³. Bu düşünce, Yıldırım Harbi doktrini ile manevra temelli modern operatif sanatın merkezine yerleşmiş ve “sürat ve tempo” adıyla üçüncü nesil harplerin başlıca taarruz prensiplerinden biri olmuştur⁴.

Ancak Sovyet generallerinin taarruzun başarısına kafa yordukları yıllarda, dünyada süratli ve cüretkâr taarruzun başarılı örneklerini veren başka generaller de vardı. Rus İç Savaşı ile aynı dönemde gerçekleşen Türk İstiklâl Harbi'nin komutanları, ilk akla gelen örneklerdendir. Nitekim Büyük Taarruz'da Türk ordusu, 14/15 günde 356 kilometreden fazla bir mesafeyi hem de savaşarak kat etmiş, sadece piyade ve süvarilerin marifetiyle, mekanize manevra muharebelerinin arifesinde mucizevi bir tempo yakalamıştır. Bundan dolayı, Büyük Taarruz'un, 1918 Nablus Muharebesi ile birlikte Modern Çağ'ın en süratli piyade-süvari harekâtından biri olduğunu iddia etmek yanlış olmaz.

Sovyet Kızıl Ordusu ve Polonya Ordusu, Sovyet-Polonya Harbinde Büyük Taarruz'a yakın sürat ve tempoyu yakalamışlarsa da karşı tarafı imha edemedikleri için, Büyük Taarruz'un oluşturduğu stratejik etkiye yaklaşamamışlardır. Alman Wehrmacht birlikleri ise 1939'da Polonya'da 36, 1940'ta Fransa'da 45 günde istenen son duruma ulaşabilmişler; Büyük Taarruz'un temposunu, ancak Barbarossa Harekâtı'nın ilk aylarında yakalayabilmişlerdir. Fakat bu tempo, hava kuvvetleriyle desteklenen tank ve mekanize birliklerle elde edilmiş, istenen stratejik son duruma ve Büyük Taarruz'un elde ettiği stratejik başarıya ulaşamamıştır⁵.

² Kavram orijinal metinlerde hem “globokaya operatsiya (derin harekât)” hem de “glubokiy boy (derin muharebe)” olarak geçmektedir. Güncel askeri doktrinde bir hava-kara muharebe kademesini tanımlayan “derin harekât” kavramı da kullanıldığından, bu çalışmada anlam ayrımını gözeten “derin muharebe” kavramı tercih edilmiştir.

³ David M. Glantz, *Soviet Military Deception in the Second World War*, Routledge, Londra 1989.

⁴ Karl-Heinz Frieser, *Blitzkrieg-Legende: Der Westfeldzug 1940*, Oldenbourg, Münih 1996.

⁵ Burada 1941 Balkan Harekâtı ve 1944 Bagration Harekâtı karşı argümanlar olarak ileri sürebilir. Ancak 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan orduları Wehrmacht kuvvetlerine

Temel askerî harekât nevilerinden biri olan taarruz, dört operatif safha içerir. Bunlar, düşmana yaklaşma, hazırlıklı/hazırlıksız taarruz, başarıdan faydalanma ve takiptir⁶. Her taarruz, yaklaşma yürüyüşü ile somutlaşan düşmana yaklaşma safhası ile başlar. Düşmana yaklaşma ise tesadüf muharebesiyle ya da taarruz mevziinde sona erer. Taarruz mevzii, birliklerin taarruz düzeni aldıkları ve son koordinasyonlarını yaptıkları, örtülü ve emniyetli bir bölgedir. Taarruz mevziinde taarruz düzeni alan birlikler, süratle *taarruz çıkış hattını* (TÇH) geçerler. TÇH'nin geçilmesiyle taarruz safhası başlar. Bu safhada ilk kademedeki birlikler, kendilerine tahsis edilen hedefleri ele geçirmek için, topçu ve diğer muharebe destek birliklerinin desteğinde ileri atılırlar.

İlk kademedeki birliklerin hedeflerini ele geçirmesiyle birlikte, başarıdan faydalanma safhası başlar⁷. Başarıdan faydalanmada, ihtiyat birlikleri, ilk kademe birliklerinin oluşturdukları bir kuşatmaya elverişli yandan veya düşman mevziinde açtığı gediklerden hızla geçerek, hedefleri ele geçirirler. Savunan kuvvetler, bu hatlarda da tutunamadığında, takip safhası başlar⁸. Başarıdan faydalanmadan farklı olarak bu safhada hedef, arazi değil, düşmanın dağılan kuvvetleridir.

Hızla gelişen bir taarruzda, düşmanın mukavemetindeki çözülmeye bağlı olarak, başarıdan faydalanma safhasına gerek kalmadan, doğrudan takip safhasına geçilebilir⁹. Büyük Taarruz'da da böyle bir durum vuku bulmuş, Yunan kuvvetlerinin 27 Ağustos 1922 öğlen saatlerinden itibaren buldukları hatlarda tutunamaması nedeniyle, taarruz harekâtı, süratle takip harekâtına dönüşmüştür. Trikupis kuvvetlerinin yeni bir savunma mevzii tesis etme çabası nedeniyle,

kiyasla çok zayıftılar. Yugoslavya cephesinde Panzergruppe'nin ilerleme hızı günlük ortalama 20-30 km idi. Toplam kat edilen mesafe ise 200-300 km arasındaydı. Yunanistan Cephesinde Manastır-Kozani hattında günlük 15-25 km., Olympus-Thermopylai hattında 10-15 km. oldu. Hiçbir Wehrmacht birliği, 14/15 günde 356 km'yi aşan bir tempo üretmedi. 1944'te ise Kızıl Ordu ile Wehrmacht kuvvetleri arasında Kızıl Ordu lehine bariz bir fark vardı. Gerek 1941 gerekse 1944 yılındaki her iki harekâtın mekanize olduğunu ve lojistik teşkilatının Büyük Taarruz'dan çok daha kuvvetli olduğunu da unutmamak gerekir.

⁶ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 2001, s. 5-13.

⁷ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), s. 5-13.

⁸ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), s. 5-19.

⁹ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), s. 5-21.

Dumlupınar mevkiinde, tarihe Başkomutan Meydan Muharebesi olarak geçen yeni bir taarruz icra edilmiş ve bu taarruzu da 31 Ağustos 1922'den itibaren ikinci bir takip harekâtı izlemiştir. Bu çalışmada birinci takip “İlk Takip Harekâtı”, ikinci takip ise “Büyük Takip Harekâtı” olarak adlandırılmıştır¹⁰. Bu çerçevede Büyük Taarruz ile ilgili değerlendirmelere başlamadan önce, baş döndürücü hızla gelişen olaylar zincirini daha iyi anlayabilmek adına, Büyük Taarruz'u aşağıdaki zaman çizelgesinde göstermekte yarar vardır (Tablo 1).

Tablo 1: Taarruz harekâtının safhalarına göre büyük taarruz

26 Ağustos 1922	27/29 Ağustos 1922	30 Ağustos 1922	31 Ağustos 1922
Taarruz	İlk Takip	Başkomutan Meydan Muharebesi	Büyük Takip

Bu çalışmanın amacı 26 Ağustos 1922'de başlayıp 09 Eylül 1922'de sona eren Büyük Taarruz'un kuvvet-zaman-mekân dinamiğini nispi muharebe gücü ve ilerleme hızları ile savaşma azim ve iradesi çerçevesinde inceleyerek, beklenen ile gerçekleşen intikal süreleri arasındaki farkları ortaya koymaktır. Bu çerçevede öncelikle kavramsal, kuramsal ve yönetsel çerçeve çizilmiş, müteakiben 26 Ağustos 1922-09 Eylül 1922 tarihleri arasındaki Büyük Taarruz, İlk Takip, Başkomutan Meydan Muharebesi ve Büyük Takip Harekâtının Nispi Muharebe Gücü (NMG) ve zaman hesabı, ayrı ayrı ortaya konulmuş, son olarak Büyük Taarruz'un modern askerî tarihteki değeri açıklanmıştır.

1. Kavramsal, Kuramsal ve Yöntemsel Çerçeve

Günümüz harekât planlamalarında birlik ilerleme hızları, çeşitli birliklerin çeşitli özellikteki arazi kesimlerine ve taarruz edenin savunana kıyasla muharebe gücüne bağlı olarak, farklı sabit sayılar içeren, Dupuy'un “Birlik İlerleme Hızları Çizelgesine” (BİHÇ) göre hesaplanmaktadır (Tablo 2). Dolayısıyla BİHÇ'nin çıkış noktası Nispi Muharebe Gücü (NMG) kavramıdır.

¹⁰ Bu çalışmada anlatımı kolaylaştırmak bakımından Büyük Taarruz, İlk Takip, Başkomutan Meydan Muharebesi ve Büyük Takibi kapsayan 26 Ağustos-10 Eylül 1922 arasındaki harekât kısaca “Büyük Taarruz” olarak adlandırılmıştır.

Tablo 2: Dupuy Birlik İlerleme Hızları Çizelgesi¹¹

Mukavemet Derecesi ve Taarruz Edenin Savunana Oranı (NMG)	Hazırlıklı Savunma			Hazırlıksız Savunma / Oyalama		
	Açık Arazi	Harekâtı Yavaşlatan Arazi	Kapalı Arazi	Açık Arazi	Harekâtı Yavaşlatan Arazi	Kapalı Arazi
Yoğun (1:1)	0,5	0,3	0,1	0,8	0,5	0,2
Çok Ağır (2:1 (-))	0,6	0,4	0,2	1	0,7	0,3
Ağır (3:1)	0,7	0,5	0,3	1,2	0,9	0,5
Orta (4:1)	0,8	0,6	0,5	1,4	1,1	0,8
Hafif (5:1)	0,9	0,7	0,5	1,6	1,2	0,9
Dikkate Alınmayabilir (6:1)	1 ⁺	0,8 ⁺	0,6 ⁺	1,7 ⁺	1,3 ⁺	1 ⁺

Tablo 2’de sunulan BİHÇ, taarruz eden bir birliğin NMG’sine istinaden savunan düşmanla temastaki ilerleme hızını ve böylece harekâtın ne zaman sonlanabileceğini ölçmeye yarar. BİHÇ’de harekât nevi ve arazi ile taarruz edenin savunana oranının kesişme noktasında “İlerleme Hızı” yer alır. Ölçülen mesafeler bu sayıya bölünerek, harekât süreleri hesaplanır. BİHÇ, birbirlerine aynı mekânda angaje olan kuvvetler için daha sağlıklı sonuçlar verir. Bu nedenle net sayısal veriler sunan tümen ve daha ast kademedeki taktik birlikler için uygulanır¹².

Dupuy, BİHÇ’deki NMG oranlarının dayandığı tarihsel verilerin analizinde, Nicel Muhakeme Yöntemi (NMY, Quantified Judgment Method of Analysis of Historical Combat Data/QJMA) adını verdiği bir bilimsel yöntem geliştirmiştir. Bu yöntemin önemli bir bileşeni, Nicel Muhakeme Modeli (NMM, Quantified Judgment Model/QJM) olarak adlandırılan bir matematiksel denklemdir¹³.

¹¹ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, Bobbs-Merrill, New York 1979 künyeli kaynaktan istifade edilerek, yazar tarafından hazırlanmıştır.

¹² Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 213, 228-229.

¹³ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, predictions and war: Using history to Evaluate Combat Factors And Predict the Outcome of Battles*, s. ix.

NMM, modern harp tarihindeki muharebelerde kaydedilmiş nicel (personel, silah, ateş gücü, arazi, hava durumu) ve nitel (moral, liderlik, eğitim) verileri kullanarak iki tarafın nispi muharebe gücünü hesaplar. Böylece bir muharebenin sonucu, “kimin daha güçlü olduğu” üzerinden değil, hangi değişkenlerin ne ölçüde etki ettiği üzerinden analiz edilir. Bu yönüyle NMM, klasik Lanchester modellerinden farklı olarak deterministik ama çok değişkenli bir yaklaşım sunar.

Dupuy, NMG hesaplaması için geliştirdiği bu modelde Teorik Ölümüllük Endeksi (Theoretical Lethality Index) ve Harekât Ölümüllük Endeksi (Operational Lethality Index) adını verdiği iki endeksten yararlanır¹⁴. Harekât Ölümüllük Endeksi, millî doktrine “Harekât Etkinlik Değeri (HED)” olarak uyarlanmıştır. Dupuy hesaplamaları günümüz harekât planlamalarında, ihtiyatların takviye¹⁵ zamanlarının ve iki birlik arasındaki temasın sonuçlarının öngörülmesi maksadıyla kullanılmaktadır.

Bu araştırmanın örnekleme, kronolojik sırayla Türk 11’inci ve 8’inci Piyade Tümenleri (P.Tüm.) ile onların harekâtın ilgili safhalarında karşılaştıkları Yunan birliklerinden oluşmaktadır. Türk ve Yunan ordularının diğer NMG hesaplamaları başka bir çalışmada ele alınmak üzere bu araştırmanın dışında bırakılmıştır. 11’inci ve 8’inci P.Tüm.’lerinin seçilmesinde ise birkaç sebep vardır:

- Tümen seviyesinde birlikler üzerinde yapılan karşılaştırmaların, ilerleme hızları ve muharebe güçleri hesaplanması bakımından, kolordu ve ordu seviyesindeki karşılaştırmalardan daha gerçekçi sonuçlar verdiği tespit edilmiştir. Nitekim BİHÇ de taktik seviye hesaplamalarda kullanılmaktadır.
- Her iki tümen de piyade birliğidir. Büyük Taarruz’un süratini ve temposunu şüphe götürmeyecek bir şekilde ortaya koyabilmek

¹⁴ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. xi.

¹⁵ Askerî planlamada düşman manevra birlikleri, dost birliklerle angajman olasılıklarına ve muharebe sahasında kullanılma ihtimallerine göre “temas” ve “takviye” olarak kategorize edilirler. Dost birliklerle angajmana girmiş ve/veya başka bir bölgede kullanılma esnekliğini yitirmiş manevra birlikleri “temas”, dost birliklerle henüz temasa girmemiş ve herhangi bir yerde kullanılma esnekliğine sahip manevra birlikleri ise “takviye” olarak adlandırılır. İhtiyatlar, doğaları gereği takviye statüsündedirler.

için, hareket kabiliyeti bakımından üstün olan süvari yerine, bilinçli olarak piyade tümenleri seçilmiştir.

- Her iki tümen de 4'üncü Kolordu (4'üncü Kor.) bağlıdır ve asıl taarruz bölgesinde görev almışlardır.

- 11'inci P.Tüm., Başkomutan Meydan Muharebesi sırasında Başkomutan'ın harekâtı sevk ve idare ettiği birliklerdir. 8'inci P.Tüm. ise ilk takipte Afyonkarahisar'ı düşman işgalinden kurtararak, 1'inci Ordu ihtiyatına dahil olan birliklerdir.

- Her iki tümen de Dumlupınar'dan itibaren İzmir istikametindeki Büyük Takip Harekâtı'nı sürdüren birliklerdendir. 8'inci P. Tüm., İzmir'de muharebe sahası sorumluluğunu 5'inci Süvari Kolordusundan (Sv.Kor.'dan) devralarak, sahile kadar ulaşan ve İzmir Mevkii Komutanlığını deruhte etmeye başlayan ilk piyade tümenidir. Dolayısıyla 8'inci P.Tüm., piyade birlikleri arasında, operatif hedefe ulaşan en uzun mesafeyi kat etmiştir. Takip harekâtı, 16 Eylül 1922 akşamı Çeşme'de son bulsa da bu harekât 5'inci Sv.Kor. tarafından icra edildiğinden, bu araştırmanın örnekleminin dışında bırakılmıştır. Süvari harekâtının hesaplamaları ayrı bir çalışmada ele alınabilir.

NMG hesaplamalarında, kuvvet ve terkip bakımından eşdeğer olmaları sebebiyle, Yunan piyade tümenleriyle Türk piyade tümenlerinin harekât etkinlik değerleri (HED) esas alınmış, sayısal kuvvet mukayesesinden de kontrol değişkeni olarak yararlanılmıştır. Bu çerçevede 8'inci ve 11'inci P.Tüm.'lerinin ve bunların karşılardaki her bir Yunan birliğinin önce Kuvvet Gücü hesaplanmış, daha sonra bunlar Muharebe Değişkenleri ile çarpılmıştır:

Kuvvet Gücü (G) = HED x Çevresel Faktörler (ÇF),

Kuvvet Potansiyeli (P)¹⁶ = G x Muharebe Değişkenleri (MD).

HED hesaplamasında, "Piyade Tüfeği (P.Tf.), Makinalı Tüfek (Mk.Tf.), 75 mm. ve 105 mm. Obüs (Ob.) ile genel destek topçusundan tahsis edilen 150 mm. Krupp, 150 mm. Rus Havan, 120 mm. İngiliz, 87 mm. Mantelli Top" değerleri alınmıştır¹⁷.

¹⁶ Kuvvet Potansiyeli (P), Muharebe Gücü olarak adlandırılır.

¹⁷ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 26.

Çevresel Faktörler¹⁸; her bir silah cinsine, arazi, mevsim şartları, hava durumu, hava üstünlüğünün etkileridir.

Muharebe Değişkenleri¹⁹; somut değişkenlerden (harekâtın türü, baskın tesiri, hareket kabiliyeti, hassasiyet, arazi, hava durumu, mevsim) ve soyut değişkenlerden (liderlik, eğitim, disiplin, tecrübe, istihbarat, inisiyatif, moral ve lojistik) oluşmaktadır. Dupuy'a göre soyut değişkenler, güvenilirliği en düşük olanlardır²⁰. Bu çalışmada Dupuy'un önerdiği soyut değişken katsayılarının kullanımının yanında, stratejik kültür bağlamında "savaşma azim ve iradesi" ölçütlerine göre bir değerlendirme de yapılmıştır. Başka akademik çalışmalarda da, başka muharebeler için savaşma azim ve irade hesaplamaları yapılabilir.

Askerî literatürde; "Hazırlıklı Savunma", savunan tarafın tertiplenme, tahkimat ve ateş destek hazırlıklarını muhasamatın başlamasından önce tamamladığı, direnek noktalarına ve daim tahkimata sahip olduğu bir hazırlık düzeyini ifade eder. Dupuy'a göre²¹; "hazırlıklı bir savunma kabiliyetine ulaşmak için gereken hazırlık süresinin üç katı, tahkim edilmiş bir savunma sağlayacaktır." Yine Dupuy'a göre²², "savunulan cephe, adam başına iki metreden fazla olduğunda, cephe başına iki metrede bir adamdan daha etkili bir hazırlık seviyesine ulaşmak için, ilave (organik kuruluş harici) istihkâm desteği olmadan hazırlıklı savunma mümkün değildir." Dolayısıyla "Hazırlıksız Savunma", savunan tarafın tahkimat için hazırlık zamanına sahip olmadığı, bu sebeple savunmasını büyük ölçüde arazi arızalarına, bulabildiği takdirde mevcut tahkimat sistemlerine ve/veya acele engellere istinat ettirdiği hazırlık düzeyine tekabül eder²³. Bir geri harekât çeşidi olan "Oyalama" ise, düşmanla kesin sonuçlu muharebeye girmekten

¹⁸ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 32-33.

¹⁹ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 32-33.

²⁰ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 34.

²¹ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 211.

²² Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, s. 211.

²³ KKT 194-8 Piyade Alayı Muharebe Grubu, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 1994; KKT 7-20 Piyade Taburu, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 1994.

kaçınarak, imkanların el verdiği ölçüde azamî zaman kazanırken, asgarî arazi kaybı prensibine göre onu geciktirmeyi esas alır²⁴.

Diğer taraftan BİHÇ’de yer alan “Açık Arazi”, hareket kabiliyetini etkilemeyen, düz veya tatlı meyilli, birliklere geniş hareket kabiliyeti ve yol şebekesinin durumuna göre sınırsız imkân sağlayan arazi; “Harekâtı Yavaşlatan Arazi”, bir dereceye kadar hareket kabiliyetini sınırlayan, istenilen hızda ve düzende ilerlemeyi ve düzen değiştirmeyi zorlaştıran arazi; “Kapalı Arazi”, hareket kabiliyetini artırmak için bazı gayretler gerektiren, birliğin muharebe düzeninde ilerlemesini tahdit eden veya durduran, istihkâmcılık desteği gerektiren arazi kesimlerini ifade eder²⁵. Büyük Taarruz arazisi, bu kriterlere göre değerlendirilmiştir.

2. Büyük Taarruzun Zaman Hesaplaması

26 Ağustos 1922 sabahı Mustafa Kemal Paşa komutasındaki Türk ordusu, güneyden kuzeye 1’inci ve 2’nci Ordular taarruz kademesinde, asıl taarruz 1’inci Ordu bölgesinde olmak üzere, Büyük Taarruz harekâtına başlamıştır.

Taarruzun maksadı Batı Anadolu’daki Yunan ordusunun savaşıma azim ve iradesini kırıp, onu mevziini terke zorlayarak imha etmek ve Anadolu’daki işgalini sona erdirmektir. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, 26 Ağustos sabahı topçu ateşiyle baskın şeklinde başlayan taarruzun, Yunan savunma hatlarında büyük bir şok yarattığını belirtir²⁶. Afyon güneyindeki 1’inci ve 4’üncü Kolordular ve onların en batısından Ahır Dağları üzerinden cephe gerisine sızan 5’inci Süvari Kolordusu, ilk gün Yunan cephesinin güneyini yıkıcı derecede sarsmışlardır²⁷.

Büyük Taarruz ikinci günden itibaren hızla takibe dönüşmüş ve ilk takip harekâtı Dumlupınar müstahkem mevkiine kadar icra edilmiştir.

²⁴ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), Ankara 2001.

²⁵ KKT 30-5 Muharebe Sahası İstihbaratı, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 2008.

²⁶ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III (Açıklamalı Dizin ile), Divan Yayıncılık, Ankara 2006, s. 144.

²⁷ Zekeriya Türkmen, “100. Yılım Penceresinden Bir Bakış: Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Not Defterlerine Göre Sakarya Meydan Muharebesinden Büyük Taarruza Dair Görüş ve Değerlendirmeleri”, XIX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, c. 7, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2024, s. 162.

30 Ağustos'ta Dumlupınar'da gerçekleşen ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat sevk ve idare ettiği Başkomutan Meydan Muharebesi ise Yunan ordusunun dağılmasına ve emir ve komuta birliğinin bozulmasına yol açan bir imha meydan muharebesidir.

Dumlupınar'daki kesin mağlubiyetin ardından, arta kalan Yunan kuvvetleri ekseriyetle dağınık bir şekilde İzmir istikametinde çekilmeye ve Türk kuvvetleri de Büyük Takip harekâtına başlamıştır. Takip, hava keşfiyle desteklenerek, piyade ve süvari birliklerinin koordineli kullanımıyla hızlanmış ve Türk süvarileri 09 Eylül, Türk piyadeleri de 10 Eylül 1922'de İzmir'e girmişlerdir. Büyük Taarruz'un analizini; Büyük Taarruz, İlk Takip, Başkomutan Meydan Muharebesi ve Büyük Takip Harekâtı şeklinde dört safhada yapmak mümkündür.

2.1. Büyük Taarruz Safhası (26-27 Ağustos 1922)

Büyük Taarruz'un başlangıcı olan 26 Ağustos 1922 saat 05:00 itibariyle asıl taarruz bölgesinin Akarçay ile Çiğil Tepe arasındaki kesiminde (yarma bölgesinde) 11 adet Piyade Tümeni toplanmıştı²⁸. Asıl taarruz bölgesinde öne çıkan üç kritik arazi arızası²⁹ ise batıdan doğuya Tınaz Tepe, Belen Tepe ve Erkmen Tepeleri/Kalecik Sivrisi'ydi. 1310 rakımlı Erkmen Tepeleri, Afyon ve Sincanlı ovalarına hâkim olduklarından, mevziin kilit noktasını teşkil ediyorlardı³⁰. Bunların önemini Başkomutan da vurgulamıştır:³¹

²⁸ Bu tümenler batıdan doğuya; 57'nci, 14'üncü, 15'inci, 23'üncü, 11'inci, 5'inci Kf., 8'inci, 12'nci P.Tüm'leri ile ihtiyat 3'üncü Kf., 4'üncü ve 7'nci P.Tüm'leridir. Afyon güneyindeki bütün asıl taarruz bölgesinde ise 12 piyade (ilave olarak Ahır Dağları batısında bağımsız 6'ncı P.Tüm.) ve üç süvari tümeni (5'nci Sv.Kor.'nun 1'inci, 2'nci ve 14'üncü Sv.Tüm'leri) toplanmıştır. Bkz. Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 417. Mareşal Fevzi Çakmak da bir söyleşisinde bu hususu teyit etmiştir: “27 Ağustos'ta, 4. ve 1. Kolordu'larımızın 1. hatta ithal ettikleri 12. ve 3. Tümenlerle desteklenen esas taarruz cephesinde (...)” (*Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Sonbahar Seyahatleri (1924)*, Ankara 1925, s. 9-17'den akt. Derya Genç Acar, “Mareşal Fevzi Çakmak'ın Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Atatürk'e İlişkin Konuşma, Demeç ve Söyleşileri Üzerine Bir Basın Taraması”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 22 (2006), s. 300.

²⁹ Ele geçirilmesi, elde bulundurulması veya kontrol altında tutulması iki taraftan herhangi birine belirli bir üstünlük sağlayan arazi parçasıdır.

³⁰ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 419.

³¹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, s. 144.

“Afyonkarahisar’ın garbında Kaleciksvirisi vardır ve onun şimalinde 1310 rakımlı Erkmntepesi vardır. Bu mevziler gayet mühimdir ve ondan başka bütün mevaziin kilidi mesabesinde olan ikinci bir mühim mevki daha vardı ki, ona Tınaztepe namı veriliyor; bu, Kaleciksvirisi’nin on iki kilometre kadar garbindadır ve bu silsilenin en mühim bir noktasıdır. Burasını iskat etmek istiyorduk. Bir de bu iki grupun arasında bir tepe vardır ki Belentepe deniliyor. Afyonkarahisar cenubundaki düşmanın mevzii aslısı başlıca bu noktalara istinad ediyordu.”

11 adet piyade tümeninin bu kesimde toplanmasıyla, asıl taarruz yarma bölgesinde Türk ordusunun Yunan ordusuna NMG oranı sayısal olarak 4’e karşı 1’e ulaşmıştı. 11’inci P. Tüm. (Tüm.K. Yb. Ahmet Derviş Bey (Korg. Derviş), 23/24 Ağustos 1922 tarihinde Çay batısında Kocatepe güneyi ile Mantartepe’ye yanaşarak bu bölgeye mevzilenmiştir³². Tümen, 4’üncü Kor. K.lığının 24 Ağustos 1922 tarih ve 16 numaralı taarruz emrine göre³³, başlangıçta 5’inci Kafkas Tümeni’nin (Kf.Tüm.) batısından (Yanıkkaya-Kireli mevkiinden) gizlenerek ve Tezekliyayla-Sinirköy hattını gözetleyerek ilerleyecek ve 23’üncü P. Tüm’yle irtibatı sağlayacak; 5’inci Kf.Tüm.’nin Poyralıkaya tepelerini ele geçirmesini müteakip, Erkmntepeleri taarruzuna iştirak edecekti. Tümen, taarruza kuruluşundaki 70’inci, 126’ncı Piyade Alayı (P.A.) (emrinde Hücüm Taburu/Hüc.Tb.) ve 127’nci P.A.’larıyla başlamış³⁴, daha sonra emrine 12’nci P.Tüm’den 34’üncü P.A. verilmişti. Tümenin hedefi Ulukaya-Tezekliyayla hattı olmakla birlikte, 26 Ağustos 1922 saat 09:00 gibi erken bir saatte (taarruzlarının başlamasından 3 saat sonra) Erkmntepelerinin batıdan kuşatılmasını da takviye ettiği için³⁵, NMG hesabına bu değişim de dahil edilmiştir.

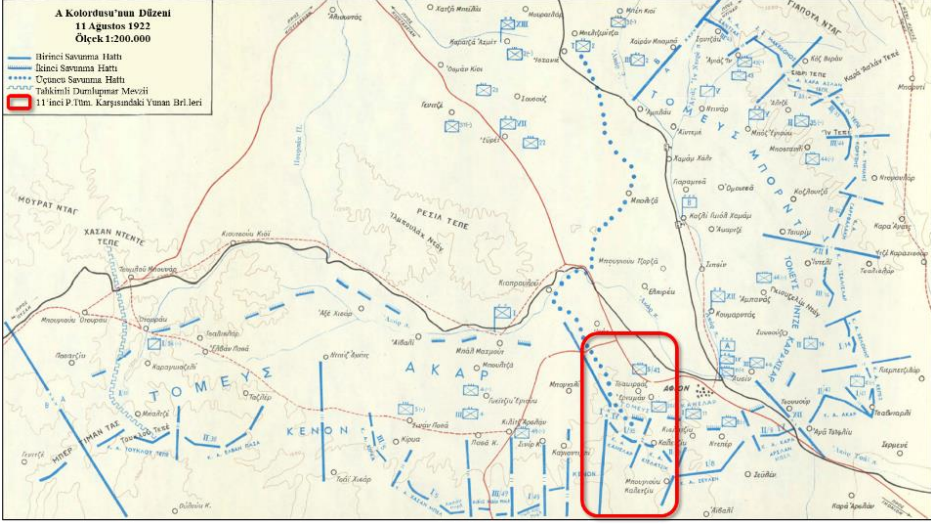
³² “Belge No. 2586: Cephe Emri 89”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994), s. 16-17; Güzin Çaykırın, “Büyük Taarruz’un Kalpgâhı: 4’üncü Kolordu”, s. 261, 264; “Büyük Taarruzdan Evvelki Vaziyet”, *Askerî Mecmua*, Sayı 90 (1933), s. 4-28, Kroki 2.

³³ “Belge No. 2584: Taarruz Emri 16”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994), s. 8-11; Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı’nda IV ncü Kolordu*, yay. haz. Zekeriya Türkmen, Atike Kaptan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s. 213-214.

³⁴ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı’nda IV ncü Kolordu*, s. 219.

³⁵ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, c. 2, yay. haz. Nilgün Erdaş, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995, s. 103.

Şekil 1: Yunan 1'inci Kor.'nun tertiplenmesi (24 Ağustos 1922)³⁶

11'inci P.Tüm.'nin de bulunduğu asıl taarruz bölgesinin Toklusivrisi'nden Akarçay'a kadar uzanan kesiminde, cephesi güneye dönük olan Yunan 1'inci P.Tüm. (+49'uncu P.A.) (Tüm. K., Tümg. Athanasios Frangou) ve 4'üncü P.Tüm. (Tüm. K., Tümg. Dimitrios Dimaras) (8'inci, 11'inci ve 35'inci P.A.'ları); Akarçay ve Kazuçuran Tepe (T.) arasındaki kesiminde (batıdan doğuya Ulukaya-Tezekliya bölgesinde bir P.Tb., Erkmen T.lerinde bir P.Tb., Küçük Kalecik direneğinde bir P.Tb.), cephesi doğuya dönük olan 12'nci P.Tüm. ve bunun kuzeyinde 5'inci P.Tüm. bulunuyordu³⁷. Yunan 1'inci Kor. ve 4'üncü P.Tüm. karargâhları ile Kolordu Bağlı Birlikleri (Kor. Bğ. Brl'leri) ve Ordu Ağır Topçu Alayları (Or. Ağ. Top. A.'ları) Afyonkarahisar'da, 1'inci P. Tüm. karargâhı ve bağlı birlikleri ise

³⁶ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, Birinci Kısım, s. 11'den istifadeyle yazar tarafından oluşturulmuştur. Krokiye adı geçen A Kolordusu Trikupis'in komuta ettiği 1'inci Kolordudur. Ayrıca, Yunan kaynaklarında geçen 11 Ağustos tarihi, Yunanistan'ın 1922'de Jülyen takvimini kullanması sebebiyle Gregoryen karşılığı olan 24 Ağustos'a tekbül eder. Aynı dönemde Türkiye'de Rûmî takvim, 21 Şubat 1917 tarihli kanunla Gregoryen gün hesabına eşitlendiğinden, iki takvim arasında 13 günlük fark oluşmaktadır.

³⁷ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, Birinci Kısım: 1. ve 2. Kolorduların Geri Çekilme Muharebeleri, Kara Kuvvetleri Tarih Dairesi Yayınları, Atina 1987, s. 8-11.

Balmahmut'ta bulunuyordu³⁸. Bu tertiplenmede 11'inci P.Tüm.'nin cephesinde (Erkmen Tepeleri dahil olmak üzere), Yunan 4'üncü P.Tüm.'nin 35'inci P.A.na bağlı iki P.Tb. kuvveti bulunmaktaydı. Ayrıca takviye birliği olarak, Erkmen'de Yunan 13'üncü P.Tüm.'nin 5/42'nci Evzon P.A. (A. K. Alb. Nikolaos Plastiras) ile Tümen Topçu Taburu (Tüm.Top.Tb.) ve Çırçır Çeşme'de bir Topçu Bataryası (Top.Bt.) bulunuyordu³⁹ (Şekil 1).

Bir Yunan P.Tüm.nde üç P.A., bir Topçu Tb. (dört Top.Bt., 16 top), bir İstihkâm Taburu (İs.Tb.) (iki İs.Bl.), bir Sv.Bl., bir Muhabere Bölüğü (Mu.Bl.) ile seyyar hastane vardı. Bir Yunan P. A., üç P. Tb'ndan ve bir P.Tb. da üç P.Bl. ve bir Ağır Makinalı Tüfek Bölüğünden (Ağ.Mk. Tf.Bl.) (sekiz Ağ.Mk.Tf.) teşkil edilmişti. Her P.Bl'nde 200-220 er, 160-180 P.Tf., sekiz Hafif Mk.Tf. (Hf.Mk. Tf.) bulunuyordu⁴⁰.

Ayrıca Afyon kuzeyindeki Kazuçuran Tepe'de olduğu gibi, yer yer kuvvetli mukavemet noktaları⁴¹ tesis edilmiş, kuvvetli engelleriyle korunan avcı boy çukurları, iki-üç hat halinde düzenlenmişti. Örneğin Erkmen-Belen-Tınaz Tepe hattında ikinci sıra mevziler vardı⁴². Akarçay'dan itibaren batıya dönen Yunan savunma mevzii Süğlün sırtlarından Tezekliyayla'ya kadar kesintisiz uzanıyordu⁴³. Arazinin bu

³⁸ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 13-14; Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 225.

³⁹ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 370 (Kroki-10).

⁴⁰ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, s. 13.

⁴¹ *Mukavemet/direnek noktası veya tabya*; tahkimli bölgelerde, kritik araziye elde bulundurmak, takviyelerin manevrasını kolaylaştırmak, yaklaşma istikametini tıkamak, düşmanı kanalize etmek maksatlarıyla tesis edilen, karma engel sistemiyle korunan ve içinde ağır silah mevzilerinin de bulunduğu ve dört tarafa karşı yapılmış taktik seviye tahkimat sistemidir. Bunun daha büyüğüne *tahkimli yer (direnek)* adı verilir. Direneklerin ve savunma hatlarının operatif seviyede birleşmesiyle oluşan engel manzumesi ise en büyüğe doğru sırasıyla "tahkimli bölge/mevzi (eski adı müstahkem mevki)", "tahkimli hat" ve "tahkimli kuşak" adını alır.

⁴² Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 419.

⁴³ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 17-18; Süleyman Hilmi Gönçer, "Sivri Düştü", *Türkeli Gazetesi*, Nr. 4539, 26 Ağustos 1975'den akt. Zekif Polat, "Millî Mücadele Döneminde Afyonkarahisar", *Millî Mücadelenin Yerel Tarihi (1918-1923), Cilt 1: İzmir-Aydın-Manisa-Uşak-Kütahya-Afyonkarahisar-Eskişehir*, ed. Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoğlu ve İlhami Danış, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2023, s. 315.

kesiminden itibaren Belen T.ye kadar 2,5-3 kilometrelik bir boşluk bırakılmıştı ki bu bölge 11'inci P.Tüm. ile 1'inci Kolordunun 23'üncü Tümeninin (23/1'inci Kor.) taarruz cephelerine denk düşmekteydi.

11'inci P.Tüm., 26 Ağustos 1922 saat 06:30'da, batıdan doğuya 70'inci ve 127'nci P.A.'ları taarruz kademesinde, 126'ncı P.A. ve Hüc.Tb. ihtiyatta olmak üzere, Ulukaya-Tezekliyayla-Erkmen T.leri hattını ele geçirmek amacıyla taarruza başlamış⁴⁴, ardından saat 10:30'da 5'inci Kf.Tüm.'nin Erkmen Tepelerine taarruzunu takviyeye yönelmiştir⁴⁵. Ancak 127'nci P.A., çekilen düşmanın yan ateşine maruz kalması nedeniyle, Tezekliyayla hattına 14:00 sularında ulaşabilmiştir. Tümen, 14:30'da ilk hat hedeflerine el atmasına rağmen, kısa bir süre sonra 5/42'nci Evzon P.A.'nın karşı taarruzuyla geri atılmıştır⁴⁶. 4'üncü Kor. K., 11'inci P.Tüm. ve 5'inci Kf.Tüm.'ne, AAKS'den⁴⁷ önce Tezekliyayla-Erkmen Tepeleri hattına el atma emri vermiştir.

11'inci P. Tüm., 18:20'de taarruza başlayabilmiş⁴⁸, iki kez gece taarruzu icra ettiyse de Yunan kuvvetlerini mevzilerinden sökmemiştir. Bunun üzerine 4'üncü Kor.K., 12'nci P.Tüm.'nin 34'üncü P.A.'nı 127'nci P.A. ile değiştirecek şekilde, 11'inci P.Tüm.'nin emrine vermiştir. Ayrıca bu bölgeyi Kor.Top.A. ile 12'nci P.Tüm.'den bir 75 mm. Dğ.Ob.Bt.yla takviye etmiştir. Gece 11'inci P.Tüm. bünyesinde, 70'inci A.K. Yb. Hafız Halit Bey komutasında, 34'üncü P.A. ile 126'ncı P.A.'nın bir taburundan Tugay seviyesinde bir Taarruz Grubu oluşturulmuştur⁴⁹. Bu bilgiler ışığında 11'inci P.Tüm.'nin G Günü için NMG hesaplaması Tablo 4'te sunulmuştur.

⁴⁴ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 222.

⁴⁵ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 222.

⁴⁶ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 223.

⁴⁷ Askerî harekâta aydınlık durumunun başlangıç ve bitiş zamanları; Sabah Alacakaranlık Başlangıcı (SAKB), Gündoğumu (GD), Akşam Alacakaranlık Sonu (AAKS) ve Gün Batımı (GB) olarak ifade edilir. SAKB ve AAKS (eski adı "bahri şafak"), güneşin ufuk çizgisinin 12° altında olduğu anı gösterir.

⁴⁸ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 99; Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 224.

⁴⁹ Selim Erdoğan, *Büyük Taarruz: Dağlarda Tek Tek Ateşler Yanıyordu*, Kronik Kitap, İstanbul 2021, s. 249.

Tablo 4: 11'inci P.Tüm.'nin g günü için NMG hesaplaması⁵⁰
(Buradaki hesaplar Tablo 2'ye göre yapılmıştır.)

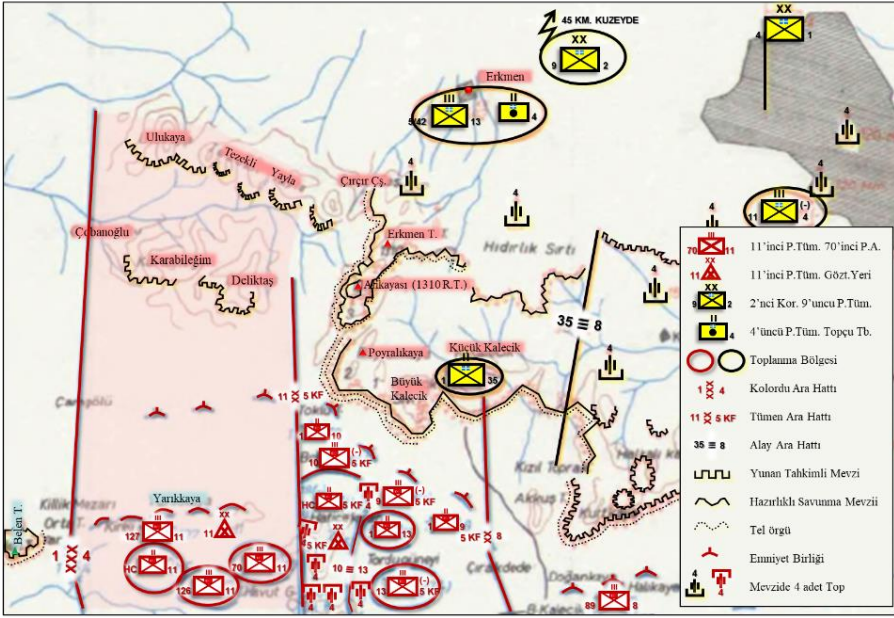
		11'inci P.Tüm.		Yunan 35'inci P.A. (-) ve 5/42'nci Evzon P.A.	
Kuvvet Gücü (HED x ÇF)	Birlik Mevcutları	7806		2736	
	P.Tf.	4371x0,7 ^a x1 ^b x1,1 ^c		2160	2343,6
	Mk.Tf.	156x0,7 ^a x1 ^b x1,1 ^c		128	138,9
	75 mm. Ob.	20x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		32	35,7
	105 mm. Ob.	2x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		2	2,2
	Ağ.Top. Des.	2,5x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		2	2,2
Toplam Kuvvet Gücü		3503,4		2522,7	
Kuvvet Potansiyeli (Somut) ^ç	Harekât türü ^d	1	3503,4	1,6	3910,1
	Baskın/ G ^c	1,73	6060,9	1,0	2522,7
	Baskın/ G+1 ^c	1,49	5220,1	1,0	2522,7
	Arazi ^f	1	3503,4	1,6	3910,1
	Hava ^f	1	3503,4	1,0	2522,7
	Mevsim ^f	1,1	3853,8	1,0	2522,7
	Hassasiyet ^g	-0,6	-2102,1	-2,0	-5045,3
Kuvvet Potansiyeli (Soyut) ^ç	Liderlik	1	3503,4	0,7	1765,9
	Eğitim	0,9	3153,1	0,9	2270,4
	Tecrübe	1	3503,4	0,7	1765,9
	Disiplin	1	3503,4	0,7	1765,9
	Moral	1	3503,4	0,8	2018,1
	İstihbarat	1,73	6060,9	1,0	2522,7
	İnisiyatif	1	3503,4	0,5	1261,3
	Lojistik	0,9	3153,1	0,9	2270,4
Toplam Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü)		53.427,3		28.506,0	
NİSBİ MUHAREBE GÜCÜ		1,87		1	

⁵⁰ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 328; Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, predictions and war: Using history to evaluate combat factors and predict the outcome of battles*, s. 228-231; *Kuvvet Gücü hesaplamasında; a) Arazi faktörü; engebeli karışık veya çok engebeli çıplak (P.Tf./Mk.Tf. için: 0,7, Topçu için: 0,8), b) Hava faktörü; Kuru, güneşli, ılıman (Piyade için: 1, Topçu için: 1), c) Mevsim Faktörü; Yaz mevsimi, ılıman ortam (Piyade için: 1,1, Topçu için: 0,9) değerleri alınmıştır. Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü) hesaplamasında; harekâtın türü; ç) BİHÇxToplam Kuvvet Gücü; d) Taarruz: 1, Tahkimatlı Savunma: 1,6 alınmıştır. e) Baskın tesiri 1'inci günden sonra azalır ve baskına uğrayan için daima 1 alınır. f) Arazi, hava ve mevsimin hareketliliğe etkileri, kuvvet gücü kriterlerine (a, b, c) göre alınmıştır. g) Hassasiyet negatif olarak puanlanır.*

Manevra Muharebelerinin Arifesinde Sürat ve Tempo:
Büyük Taarruz'un İlerleme Hızının Hesaplaması

- Savunanın taarruz edene oranı: ÇOK AĞIR
- Taarruz edenin savunana oranı: 1,87/1
- Hazırlıklı Savunma
- Taarruz Kuvvetleri: YAYA/PİYADE
- Kapalı Arazi
- Taarruz Zamanı: 26 Ağustos 1922, 06:00
- Yanıkaya-Sarıkaya doğusu arasındaki mesafe: 10,84 km.
(Yanıkaya-Erkmen Tepe-Tezekli Yayla)⁵¹ (Şekil 2).
- Dupuy İlerleme Hızı Değeri: 0,2 km/sa

Şekil 2: 11'inci P.Tüm.'nin Büyük Taarruz başlangıç tertiplenmesi⁵²
(Buradaki hesaplar Tablo 2'ye göre yapılmıştır.)

⁵¹ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV'ncü Kolordu*, s. 213-222; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 99, 100, 124, 128, 129, 31.

⁵² Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, Kroki-10'dan istifadeyle yazar tarafından oluşturulmuştur. Harp tarihi tatbik krokilerinde, dönemsel taktik işaretlere büyük ölçüde sadık kalınmış ve fakat okumayı kolaylaştırmak maksadıyla, esası bozmayacak bazı değişiklikler yapılmıştır. Yunan kuvvetleri siyah/sarı, Türk kuvvetleri kırmızı/beyaz renkte gösterilmiş, tüm birlik işaretlerinin gösteriminde dikdörtgen kullanılmıştır. Çağdaş durum krokilerinde birlik işaretleri daha farklıdır.

Hesaplama Sonuçları:

- Beklenen harekât süresi: $10,84 / 0,2 = 2$ gün 6 saat
- 11'inci P.Tüm.'nin Tezekliyayla kuzeyine beklenen ulaşma zamanı: 28 Ağustos 1922, 12:00
- 11'inci P.Tüm.'nin Tezekliyayla kuzeyine ulaştığı gerçek zaman: 27 Ağustos 1922, 17:00 (Taarruz 28 Ağustos 1922 saat 05:00'da takip harekâtına dönüşmüştür⁵³.)
- 11'inci P.Tüm.'nin Gerçekleştirdiği Fark: - 19 saat.

2.2. Büyük Taarruzun Gelişmesi ve Birinci Takip Safhası (27 Ağustos-29/30 Ağustos 1922)

Tümen Taarruz Grubu, 27 Ağustos 1922 saat 06:00'da topçu hazırlık ateşiyle taarruza başlamış, Yunan mevzileri ihtiyat 9'uncu P.Tüm.'nin iki taburuyla daha takviye edilmişse de Türk taarruzları hızla gelişmiş ve 11'inci P.Tüm., doğudaki 5'inci Kf.Tüm.'yle koordineli olarak, saat 09:00'a kadar Erkmen Tepelerini, saat 17:00'a kadar Ulukaya-Tezekliyayla hattını ele geçirmiştir⁵⁴. Bugün, tüm cephede şiddetlenen taarruzlar neticesinde Yunan mukavemeti kırılmış⁵⁵, batıdaki 23'üncü P.Tüm. bölgesinden de Kayadibi-Boyalı batısı istikametinde cephe yarılmış ve Yunan kuvvetleri bu bölgeden de Sincanlı ovasına dökülmeye başlamıştır. Böylece Yunan komuta kademesinin karar verme süreci çok sayıda tehdide maruz bırakılarak paralize edilmiştir. Yunan savunma bütünlüğünün hızla ortadan kalkması sebebiyle, tüm ordunun taarruzu başarıdan faydalanmaya gerek kalmadan, doğrudan takip harekâtına dönüşmüştür. 8/4'üncü Kor. takibe devamla Afyonkarahisar'a girdikten sonra 27/28 Ağustos 1922 tarihinden itibaren 2'nci Kor.'nun emrinde hareket etmiştir⁵⁶. Bu gece 11'inci P.Tüm., Sarıgüney Sr. gerisinde ordugâha girmiş⁵⁷, Tümen karargâhı Sarıkaya'da tertiplenmiş,

⁵³ Türk İstiklal Harbi, *Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 162.

⁵⁴ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 130; Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 230.

⁵⁵ "Belge No. 43"; "Belge No. 44"; "Belge No. 45", *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 129 (2012), s. 137, 140, 144-145.

⁵⁶ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 232.

⁵⁷ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 231-232.

Yeşilsirt-Büyükgüzel hattına emniyet unsuru çıkarmıştır⁵⁸. Başkomutan da karargâhını Afyon'a taşıdıktan sonra Balmahmut'a geçmiş ve şiddetle takibe devam edilmesi direktifini vermiştir⁵⁹.

11'inci P.Tüm., 28 Ağustos 1922 saat 05.00'da 4'üncü Kor.K.'ndan aldığı takip görevi gereğince, Köprülü-Çatalçeşme-Yenice doğrultusunda ilerlemeye başlamış, saat 09:00 sularında Köprülü'ye ulaştığında ilk emri değiştiren ikinci bir takip emri almıştır⁶⁰. Bunun üzerine taarruz istikametini batıya doğru değiştirerek, Köprülü-Saraycık-Bulca-Ayvalı-Akçaşehir-Küçükköy istikametinde takibe devamla, cephesinden çekilen Yunan kuvvetleriyle teması muhafaza etmiş, 17:30'da Kumarlı mevkiinde Yunan artçıları (1'inci P.Tüm.'nin 5'inci P.A. (-) ile temasa girmiş, bölgeyi temizlemiş, 70'inci P.A. ile Akçaşehir'de, 126'ncı P.A. ile Başkimse'de, 127'nci P.A. ile Kumarlı'da olacak şekilde bir müddet duraklamıştır⁶¹.

29 Ağustos 1922 sabahı 4'üncü Kor.K.'ndan, 5'inci Kf.Tüm.'nin taarruzunu takviye etmek maksadıyla Başkimse üzerinden Adatepe'ye ilerlemek⁶² görevi alan 11'inci P.Tüm., kısa bir süre sonra 5'inci Kf.Tüm.'nin cephesinde meydana gelen tehdit nedeniyle yeni bir emir almış ve saat 08:00'da, Orta Tepe-Damlar (Kağnıcı Köprüsü) hattına, Atlı Muhafız Bölüğü (At.Mhf.Bl.), 126'ncı P.A. ve 70'inci P.A. sırasıyla kademeli olarak taarruza başlamıştır⁶³. Önce Yunan 5'inci P.Tüm.'nin 33'üncü P.A. ile ardından da bu tümenin geriye kalanıyla temasa giren 11'inci P.Tüm., çetin muharebelerden sonra 18:30'da Hamur-Selkisaray kuzeydoğusu hattına ulaşmıştır⁶⁴. Müteakiben, gündüz batısına yerleşen 12'nci P.Tüm'yle koordineli olarak, Dumlupınar-Altıntaş şosesini ele

⁵⁸ Güzin Çaykırın, "Büyük Taarruz'un Kalpgâhi: 4'üncü Kolordu", s. 268.

⁵⁹ "Belge No. 2607: Ordu Emri 27", *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994), s. 80-83.

⁶⁰ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 161, 163.

⁶¹ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 161, 163; Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 236.

⁶² "Belge No. 2609: Kolordu Emri 51", *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994), s. 88-90.

⁶³ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 242; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 200, 203.

⁶⁴ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 246; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 203-204.

geçirmek maksadıyla, gece taarruzu icra etmiştir⁶⁵. Gece boyunca Yunan kuvvetlerini zorlayan Tümen, 30 Ağustos 1922 sabah saatlerinde Bakırcık Tepeleri doğusunda (Selkisaray kuzeyi) taarruz düzeni almıştır⁶⁶. Bu bilgiler ışığında 11'inci P.Tüm.'nin İlk Takip Harekâtı için NMG hesaplaması Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: 11'inci P.Tüm.'nin ilk takip için NMG hesaplaması⁶⁷
(Buradaki hesaplar Tablo 2'ye göre yapılmıştır.)

		11'inci P.Tüm.		Yunan 5'inci P.Tüm. (-)	
Kuvvet Gücü (HED x ÇF)	Birlik Mevcutları	7416*		2873*	
	P.Tf.	4371x0,8 ^a x1 ^b x1,1 ^c		3240,0	2349,0
	Mk.Tf.	156x0,8 ^a x1 ^b x1,1 ^c		192,0	139,2
	75 mm. Ob.	20x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		16,0	18,8
	105 mm. Ob.	2x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
	Ağ.Top. Des.	2,5x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
Toplam Kuvvet Gücü		4003,6		2509,3	
Zayıtlı Toplam Kuvvet Gücü*		3803,4		1756,5	
Kuvvet Potansiyeli (Somut)^c	Harekât türü^d	1	3803,4	1,2	2107,8
	Baskın/ G+2^e	1,24	4716,2	1,0	1756,5
	Arazi^f	1	3803,4	1,5	2547,0
	Hava^f	1	3803,4	1,0	1756,5

⁶⁵ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 246.

⁶⁶ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 242-243.

⁶⁷ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 328; Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions And War: Using History to Evaluate Combat Factors And Predict the Outcome of Battles*, s. 228-231; *Kuvvet Gücü hesaplamasında; ilk üç gün muharebeleri sonunda Türk muharebe etkinliğinin %95, Yunan muharebe etkinliğinin %70 seviyesine düştüğü kabul edilmiştir. Ayrıca 11'inci P.Tüm., Yunan 5'inci P.Tüm.'ne 11'inci P.Tüm.'yle birlikte taarruz ettiğinden, NMG hesaplamasında kendi cephesine düşen düşman esas alınmıştır (8208x0,70)/2=2873). a) Arazi faktörü; engembeli çıplak (P.Tf./Mk.Tf. için: 0,8, Topçu için: 0,9), b) Hava faktörü; Kuru, güneşli, ılıman (Piyade için: 1, Topçu için: 1), c) Mevsim Faktörü; Yaz mevsimi, ılıman ortam (Piyade için: 1,1, Topçu için: 0,9) değerleri alınmıştır. Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü) hesaplamasında; harekâtın türü; ç) BİHÇxToplam Kuvvet Gücü; d) Taarruz: 1, Oyalama: 1,2 alınmıştır. e) Baskın tesiri 1'inci günden sonra azalır ve baskına uğrayan için daima 1 alınır. f) Arazi, hava ve mevsimin hareketliliğe etkileri, kuvvet gücü kriterlerine (a, b, c) göre alınmıştır. g) Hassasiyet negatif olarak puanlanır.

Manevra Muharebelerinin Arifesinde Sürat ve Tempo:
Büyük Taarruz'un İlerleme Hızının Hesaplaması

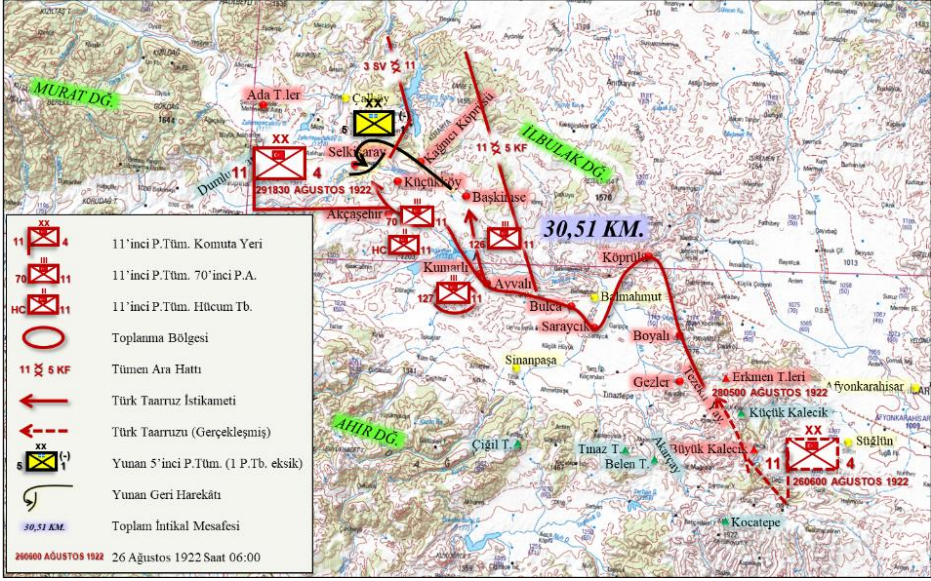
	Mevsim^f	1,1	4183,8	1,0	1756,5
	Hassasiyet^g	-0,6	-2282,1	-2,0	-3513,1
Kuvvet Potansiyeli (Soyut)^g	Liderlik	1	3803,4	0,7	1229,6
	Eğitim	0,9	3423,1	0,9	1580,9
	Tecrübe	1	3803,4	0,7	1229,6
	Disiplin	1	3803,4	0,7	1229,6
	Moral	1	3803,4	0,8	1405,2
	İstihbarat	1,73	6579,9	1,0	1756,5
	İnisiyatif	1	3803,4	0,5	878,3
	Lojistik	0,8	3042,7	0,5	878,3
Toplam Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü)		50.091,1		16.599,3	
NİSBİ MUHAREBE GÜCÜ		3,02		1	

Hesaplama Kriterleri:

- Savunanın taarruz edene oranı: AĞIR
- Taarruz edenin savunana oranı: 3,02/1
- Hazırlıksız Savunma/Oyalama
- Taarruz Kuvvetleri: YAYA/PİYADE
- Hareketi Yavaşlatan Arazi
- Taarruz Zamanı: 28 Ağustos 1922, 08:00 (11'inci P.Tüm., Tezekliyayla kuzeyine 27 Ağustos 1922 saat 17:00'da ulaşmış, ama takibe hemen başlamamıştır. 15 saatlik bir hazırlık yapılmıştır.)
- Tezekli Yayla-Hamur arasındaki mesafe: 30,51 km.
(Tezekli Yayla-Sarıkaya/Büyükgüney-Yeşilsirt/Büyükgezler-Köprülü-Saraycık-Bulca-Ayvalı-Kumarlı/Akçaşehir-Başkimse-Kağnıcı Köprüsü-Hamurköy Güneyi-Küçükköy/Bakırcık-Hamur-Selkisaray doğusu)⁶⁸
(Şekil 3).
- Dupuy İlerleme Hızı Değeri: 0,9 km/sa

⁶⁸ Fahri Aykut, takip sırasında 11'inci P.Tüm.'nin en az 30 km yürüdüğünü belirtmiştir. Bkz. Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 237; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 131, 163, 164, 191, 242.

Şekil 3: 11'inci P.Tüm.'nin İlk Takip İstikameti⁶⁹

Hesaplama Sonuçları:

- Beklenen taarruz zamanı: 29 Ağustos 1922, 03:00
(Bir önceki safha hedefine beklenen ulaşma zamanı 28 Ağustos 1922 saat 12:00'a, 15 saatlik hazırlık süresi eklenmiştir.)
- Beklenen harekât süresi (Her 25 km. için 6 saat mola)⁷⁰:
(30,51 / 0,9) = 33,9 saat + 6 saat mola = 1 gün 16 saat.
- 11'inci P.Tüm.'nin Bakırcık-Hamur-Selkisaray kuzeydoğusu hattına beklenen ulaşma zamanı: 30 Ağustos 1922, 19:00.
- 11'inci P.Tüm.'nin Bakırcık-Hamur-Selkisaray kuzeydoğusu hattına ulaştığı gerçek zaman: 29 Ağustos 1922, 18:30.
- 11'inci P.Tüm.'nin Gerçekleştirdiği Fark: - 1 gün 30 dakika.

⁶⁹ Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Kroki-10'dan istifadeyle yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁷⁰ FM 21-18 Foot Marches, s. 4-22.

2.3. Başkomutan Meydan Muharebesi Safhası (30 Ağustos 1922)

29/30 Ağustos 1922 gecesi Afyonkarahisar'daki Başkomutanlık karargâhında durum değerlendirmesi yapan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Yunan asıl kuvvetlerinin Trikupis komutasında Dumlupınar mevkiinde toplandığını, kuzeyden, doğudan ve güneyden kuşatılarak imhaya açık bir durumda olduğunu görmüş ve Batı Cephesi Komutanı'na (Batı Cp.K.) vakit kaybetmeksizin düşmanın imha edilmesi emrini vermiştir. Başkomutan, muharebeyi bizzat sevk ve idare etmek üzere, cepheye hareket etmiş ve 30 Ağustos 1922 saat 10:00'da Akçaşehir'deki 4'üncü Kor. Taktik Komuta Yeri'ne (K/Y)⁷¹ ulaşmış, müteakiben 15.30'da Zafertepe'deki 11'inci P.Tüm. Taktik K/Y'ne geçmiştir⁷².

Batı Cp.K.lığı, Dumlupınar yolu kesildikten sonra, Trikupis Grubu'nun Murat Dağı kuzeyinden Gediz istikametinde çekilmesini kesmek amacıyla, 29 Ağustos akşamı 5'inci Sv.Kor.'nu harekete geçirmiş; Altıntaş ve güneyinden gelen 2'nci Ordu'ya [6'ncı Kor. (16 ve 17'nci P.Tüm.) ve 61'inci P.Tüm.], güneye doğru ilerleyerek, Trikupis Grubunun kuzeyine taarruz etmek; 4'üncü Kor.'ya da Trikupis Grubu'nu güneyden ve batıdan kuşatmak görevlerini vermiştir⁷³. 28 Ağustos gecesi emrine verilmiş olan 3'üncü Kf.Tüm.'ne ilave olarak, Dumlupınar kuzeyinde bir gece önce Trikupis Grubu'nun geri çekilme yolunu kesmiş olan 23/1'inci Kor. da 4'üncü Kor.'nun emrine verilmiş, bu suretle

⁷¹ Askerî harekâta komutanlar birliklerini "Komuta Yeri" adı verilen bir harp karargâhından sevk ve idare ederler. Tüm karargâh fonksiyonlarının ve harekât merkezlerinin yer aldığı harp karargâhına "Esas Komuta Yeri" denir. Komutanın hızlı gelişen harekâtı yakından takip etmek amacıyla, uygun gördüğü karargâh personeliyle teşkil ettiği küçük karargâha ise "Taktik Komuta Yeri" veya "Komuta Grubu" adı verilir. Yirminci yüzyılın başlarında Taktik K/Y, "muharebe idare yeri" olarak adlandırılırdı. Bazen komutanlar, topçu ileri gözetleyicilerinin gözetleme yerlerini (G/Y) de muharebe idare yeri olarak kullanmışlardır.

⁷² Şükrü Erkal, "Büyük Taarruz'da Başkumandan Muharebesi (30 Ağustos 1922)", *Büyük Taarruz 70'inci Yıl Armağanı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992, s. 154; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 244.

⁷³ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 241-242.

4'üncü Kor.'nun kuvveti beş tümene çıkmıştır⁷⁴. Böylece Dumlupınar müstahkem mevkiinde⁷⁵, Trikupis'in muharebe etkinliği azalmış olan beş tümeden az kuvvetine karşılık, sekiz piyade ve üç süvari tümeni toplanmıştır.

11'inci P.Tüm., 4'üncü Kor.K.'dan aldığı emre uygun olarak, 30 Ağustos 1922 saat 07:15'te, Selkisaray 2 km. doğusundan ilerlemeye başlamış, 14:00'da kolbaşıyla Çalköy 2 km. güneyine (Zafer Tepe gerisine) ulaşmış ve güneyden kuzeye 70'inci ve 127'nci P.A.'ları ile Hüc.Tb. Hamurköy güneyinde taarruz kademesinde, 126'ncı P.A. Başkimse'de ihtiyatta olmak üzere sırt hattına yerleşmiştir⁷⁶. Önce yalnızca 70'inci P.A. ile taarruza başlamış, arazi sarplığı ve güneyinden ilerlemekte olan 9/5'inci Kf.Tüm.'nin henüz kendi hizasına gelmemesi üzerine taarruzu yavaşlamıştır. Başkomutan ve 1'inci Or.K.'nın taarruzun şiddetlendirilmesi emirleri üzerine, 126'ncı P.A. da 70'inci P.A.'nın kuzeyinden taarruza katılmış ve Tüm.K. da ön hatlara giderek, bazı bataryalarını ileri almıştır. Tümen 19:00-19:25 arasında kendisine tahsis edilen hedefi ele geçirerek, Ada T.nin batısında tertiplenmiştir⁷⁷.

30 Ağustos 1922 tarihinde Dumlupınar-Çalköy'deki Ardıç Tepe bölgesinde, 11'inci P.Tüm.'nin ilk gün temasa girdiği Yunan 4'üncü P.Tüm.'den 400 personel ve Yunan 12'nci P.Tüm.'nin Topçu Tb. kalmıştır⁷⁸. 26 Ağustos muharebelerinde görev alan 5/42'nci Evzun P.A. da Arpagediği mevkiindedir⁷⁹. Ayrıca, Çalköy'de Yunan 1'inci ve 2'nci

⁷⁴ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 251. Hatırlanacağı üzere 27/28 Ağustos gecesi 8'inci P.Tüm. 4'üncü Kor.'nun emrinden alınıp 2'nci Kor.'nun emrine verilmiştir. Bundan dolayı 4'üncü Kor. 28 Ağustos akşamına kadar bir piyade tümeni eksik olarak harekâta devam etmiştir. 4'üncü Kor., 28 Ağustos'ta 3'üncü Kf. Tüm. emrine verilince, yeniden dört tümenli hale gelmiştir.

⁷⁵ Önceki bölümde "mukavemet noktası" tanımı içinde açıklanmıştır.

⁷⁶ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 252; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 246. Niş, 23'üncü P.Tüm.'nin saat 10:30'da, Fahri Aykut ise 13:00'te 4'üncü Kor.'nun emrine verildiğini belirtirler. Birincisi 1'inci Or.K.'nın emri verdiği, ikincisi ise emrin 23'üncü P.Tüm.'ne ulaştığı saattir. Niş, bunu da saat 12:00 olarak vermektedir.

⁷⁷ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 252; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 250.

⁷⁸ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 275.

⁷⁹ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 275.

Kor. karargâhları ile Kor.Top.Tb'ları; Çalköy batısında Yunan 9'uncu P.Tüm.; Çalköy'ün güneybatısında da Yunan 13'üncü P.Tüm. ve bir gün önce 11'inci P.Tüm. ile giriştiği muharebede ağır zayıat veren Yunan 5'inci P.Tüm. mevzilenmiştir⁸⁰. Ancak bu birlikler muharebe etkinliklerini büyük ölçüde kaybetmiş ve dağılık durumdadırlar⁸¹.

Ayrıca Trikupis, 29/30 Ağustos 1922 gecesini Çalköy'de toparlanan birlikleri düzene soktuğunu ve tümenleri iki alaylı olarak yeniden teşkil ettirdiğini belirtir⁸². Bu düzenlemeden sonra 11'inci P.Tüm.'nin, Yunan 13'üncü P.Tüm.'nin 3'üncü P.A. ile ve 2'nci P.A.'nın bir P.Tb'yla temasa girdiği anlaşılmaktadır⁸³. Tümenler ikişer alaylı olarak teşkil edildiğine göre, kuvvet gücü, mevcut durumunun %67'sine düşmüş demektir⁸⁴. Nitekim Skylitsis de Allören (*Yun. Ali Veran*)⁸⁵ bölgesinde tümenlerin 2.000-2.300 mevcutlu olduğunu tespit eder⁸⁶. Bu bilgiler ışığında 11'inci P.Tüm.'nin Başkomutan Meydan Muharebesi için NMG hesaplaması Tablo 6'da sunulmuştur.

⁸⁰ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 247; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 275.

⁸¹ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 247; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 275-276.

⁸² Nikolaos Trikupis, *General Trikupis'in Hatıraları*, çev. Ahmet Angın, Kitapçılık Yayınları, İstanbul 1967, s. 96.

⁸³ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, Kroki 51, s. 411.

⁸⁴ Erickson, Trikupis'in 6000 kadar askerle sınırlabildiğini belirtir. Bkz. Edward J. Erickson, "From Kirkilisse to the Great Offensive Turkish Operational Encirclement Planning, 1912-22", *Middle Eastern Studies*, Sayı 1 (2004), c. 40, s. 61.

⁸⁵ Yunan kaynaklarında Başkomutan Meydan Muharebesi "Ali Veran Muharebesi" olarak geçer.

⁸⁶ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, s. 230.

Tablo 6: 11'inci P.Tüm.'nin Başkomutan Meydan Muharebesi için NMG hesaplaması⁸⁷ (Buradaki hesaplar Tablo 2'ye göre yapılmıştır.)

		11'inci P.Tüm.		Yunan 3'üncü P.A. ve 2'nci P.A.(-)	
Kuvvet Gücü (HED x ÇF)	Birlik Mevcutları	7045*		2444*	
	P.Tf.	4371x0,8 ^a x1 ^b x1,1 ^c		2880,0	2088,0
	Mk.Tf.	156x0,8 ^a x1 ^b x1,1 ^c		128,0	92,8
	75 mm. Ob.	20x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		32,0	37,6
	105 mm. Ob.	2x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
	Ağ.Top. Des.	2,5x0,9 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
Toplam Kuvvet Gücü		4003,6		2220,7	
Zayıflı Toplam Kuvvet Gücü*		3603,2		1487,9	
Kuvvet Potansiyeli (Somut)^e	Harekât türü^d	1	3603,2	1,3	1934,3
	Baskın/ G+2^e	1,73	6233,6	1,0	1487,9
	Arazi^f	1	3603,2	1,5	2157,4
	Hava^f	1	3603,2	1,0	1487,9
	Mevsim^f	1,1	3963,6	1,0	1487,9
	Hassasiyet^g	-0,6	-2161,9	-2,0	-2975,8
Kuvvet Potansiyeli (Soyut)^e	Liderlik	1	3603,2	0,7	1041,5
	Eğitim	0,9	3242,9	0,9	1339,1
	Tecrübe	1	3603,2	0,7	1041,5
	Disiplin	1	3603,2	0,7	1041,5
	Moral	1	3603,2	0,8	1190,3
	İstihbarat	1,73	6233,6	1,0	1487,9
	İnisiyatif	1	3603,2	0,5	743,9

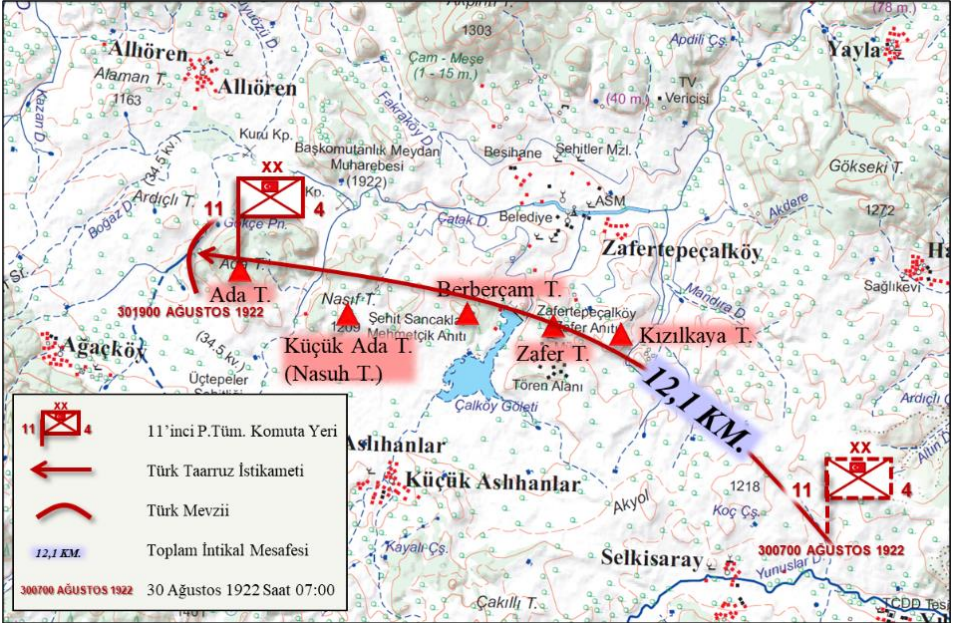
⁸⁷ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 328; Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, Predictions And War: Using History to Evaluate Combat Factors And Predict the Outcome of Battles*, s. 228-231; *Kuvvet Gücü hesaplamasında; ilk dört gün muharebeleri sonunda Türk kuvvet gücünün % 90, Yunan kuvvet gücünün % 67 seviyesine düştüğü, Trikopolis'in eldeki birlikleri yeniden teşkilatlandırıldığı kabul edilmiştir. Ayrıca 11'inci P.Tüm., Yunan 5'inci P.Tüm.'ne 11'inci P.Tüm.'yle birlikte taarruz ettiğinden, NMG hesaplamasında kendi cephesine düşen düşman esas alınmıştır (8208x0,67)/2=2873). a) Arazi faktörü; engebeli çıplak (P.Tf./Mk.Tf. için: 0,8, Topçu için: 0,9), b) Hava faktörü; Kuru, güneşli, ılıman (Piyade için: 1, Topçu için: 1), c) Mevsim Faktörü; Yaz mevsimi, ılıman ortam (Piyade için: 1,1, Topçu için: 0,9) değerleri alınmıştır. Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü) hesaplamasında; harekâtın türü; ç) BİHÇ x Toplam Kuvvet Gücü; d) Taarruz: 1, Oyalama: 1,2 alınmıştır. e) Baskın tesiri 1'inci günden sonra azalır ve baskına uğrayan için daima 1 alınır. f) Arazi, hava ve mevsimin hareketliliğe etkileri, kuvvet gücü kriterlerine (a, b, c) göre alınmıştır. g) Hassasiyet negatif olarak puanlanır.

Manevra Muharebelerinin Arifesinde Sürat ve Tempo:
Büyük Taarruz'un İlerleme Hızının Hesaplaması

	Lojistik	0,8	2882,6	0,2	297,6
Toplam Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü)		49.220,3		13.763,0	
NİSBİ MUHAREBE GÜCÜ		3,58		1	

- Savunanın taarruz edene oranı: ORTA
- Taarruz edenin savunana oranı: 3,58/1
- Hazırlıksız Savunma/Oyalama
- Taarruz Kuvvetleri: YAYA/PİYADE
- Harekâtı Yavaşılatan Arazi
- Taarruz Zamanı: 30 Ağustos 1922, 07:15
- Meydan Muharebesi
- Selkisaray 2 km. doğusu-Zafertepe-Adatepe Batısı arasındaki mesafe: 12,1 km. (Şekil 3).
- Dupuy İlerleme Hızı Değeri: 1,1 km/sa.

Şekil 3. 11'inci P.Tüm.'nin Başkomutan Meydan Muharebesi taarruz istikameti (Yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Hesaplama Sonuçları:

-Beklenen harekât süresi (Her 25 km. için 6 saat mola): 12,1 / 1,1 = 11 saat.

-Meydan muharebesi süresine, tertiplenme, muharebe sonrası yeniden teşkilatlanma ve takip harekâtında önceliğin 1'inci ve 2'nci Kolordu'ya devredilmesi süreleri, 48 saat olarak ilave edilmiştir⁸⁸. Bu durumda takip harekâtına en erken 59 saat (11+48) sonra başlanabilir. Ancak Türk Komuta Heyeti tempoyu korumak ve teması sürdürmek maksadıyla takibe sürat ve şiddetle devam kararı almıştır.

-8'inci P.Tüm.'nin Takip harekâtına beklenen başlama zamanı: 02 Eylül 1922, 06:00 ((30 Ağustos 1922, 19:00) + 59 saat).

-8'inci P.Tüm.'nin Takip harekâtına başladığı gerçek zaman: 31 Ağustos 1922, 14:00⁸⁹.

-8'inci P.Tüm.'nin Gerçekleştirdiği Fark: - 1 gün 16 saat.

2.4. Büyük Takip Harekâtı Safhası (31 Ağustos-9 Eylül 1922)

Skylitsis, Frangou Grubu'nun önceki çarpışmalarda uğradığı ağır kayıplar nedeniyle Çomur (Kaplancı) Dağı⁹⁰ mevzilerini tam olarak dolduramayacak derecede zayıfladığını belirtir. Örneğin 38'inci P.A.nın %50 zayıfladığını tespit eder⁹¹. Kuzeydeki Trikopis Grubu gibi, Frangou Grubu'nun da 30/31 Ağustos 1922'deki Kaplancı

⁸⁸ Yeniden teşkilatlanma; birliğin muharebe etkinliğini sürdürmesi için alınan bütün tedbirleri kapsar. Daha açık bir tarif ile personel, malzeme ve ikmal maddelerinin tamamlanması, komuta kontrolün yeniden tesisi veya güçlendirilmesini ve göreve dönük eğitimin tamamlanmasını ihtiva eder. *KKT 194-5 Zirhli ve Mekanize Piyade Tugay Harekâtı*, K.K. Basımevi, Ankara, 1995, s. 137-138.

⁸⁹ Burada 31 Ağustos 1922 SAKB'de doğrudan Kolordu Komutanlarına verilen takip emri esas alınmıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 01 Eylül 1922 tarihli "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" beyannamesi, 31 Ağustos'ta gelişen durum muvacehesinde, senkronizasyonu sağlamak, ordunun moral ve temposunu yükseltmek maksadıyla verilen bir tamamlayıcı emir olarak değerlendirilebilir.

⁹⁰ Yunan kaynaklarında Kaplancı Dağı, "Çomur Dağı" olarak geçer.

⁹¹ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, s. 264-265.

Muharebeleri'nden sonra muharebe etkinliğinin azaldığı ve muharebe etkinliğinin mevcut durumunun %67'sine düştüğü anlaşılmaktadır⁹².

Başkomutan Meydan Muharebesi'nde 1'inci Ordu'nun emrinde ihtiyatta bulunan 2'nci Kolordu, 31 Ağustos 1922'den itibaren takip harekâtına başlamıştır⁹³. Bu nedenle Büyük Takip harekâtının zaman hesaplamasına, 27/28 Ağustos 1922 gecesinden itibaren 4'üncü Kor.'dan alınarak, 2'nci Kor.'nun emrine verilmiş olan 8'inci P.Tüm.'nin⁹⁴ harekâtıyla devam edilecektir. Zira 8'inci P.Tüm. (Tüm.K. Alb. Kâzım (Tümg. Sevüktekin)), Kütahya/Santtepe'den İzmir/Alsancak'a kadar takibi kesintisiz sürdürmüştür⁹⁵.

Bu harekâtı sırasında 8'inci P.Tüm., hızla çekilen Yunan Frangou Grubu unsurlarıyla teması sürdürmeye gayret etmiş⁹⁶ ve nihayet 03 Eylül 1922 saat 15:00 sularında Takmak'ta (Eşme) Yunan 7'nci P.Tüm.'nin 34'üncü ve 22'nci P.A.'larıyla temas sağlamıştır⁹⁷. Bölgeye yeni ulaşmış olan Türk 7'nci P.Tüm. ile 1'inci Kor.'nun 57'nci P.Tüm. de bu taarruza destek vermiştir. Ancak Yunanlılar saat 17:45'te cephelerini bir P.A. ile

⁹² Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, 2'nci Cilt, 6'ncı Kısım, 3'üncü Kitap, yay. haz. Tevfik Ercan ve Çetin Anıt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, s. 11), 57'nci P.Tüm bölgesinde 54 esir, dört hafif ve üç ağır makineli tüfek, çok miktarda eşya, donatım ve cephane ele geçirildiğini, yalnız Toptepe'de sayılabilen Yunan ölülerinin 100'den fazla olduğunu, Yunanlıların pek dağınık ve karışık bir surette İslâmköy'e doğru kaçtığını belirtirler.

⁹³ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, s. 7.

⁹⁴ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 232; Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 126.

⁹⁵ Fahri Aykut, *İstiklal Savaşı'nda IV ncü Kolordu*, s. 263.

⁹⁶ Düşmanla temasın muhafazasında hava keşiflerinin de büyük katkısı olmuştur. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Atakan Esen, "Büyük Taarruz'dan Takip Harekâtına Türk Hava Gücü: Harekât Etkinliği Açısından Bir Değerlendirme", ed. Seda Bayındır Uluskan, Levent Kuru, Atakan Esen ve Erdal Aydın, *Büyük Taarruz: 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2022, s. 126-153.

⁹⁷ Türkmen, takip harekâtında etkin olarak keşif birliklerinin kullanıldığını ve Yunan ordusunun hareketi ve kaçış istikametleri belirlenip rapor haline getirilerek karargâha bilgi aktarıldığını belirtir (Zekeriya Türkmen, "Türk İstiklâl Savaşı'nda Büyük Taarruz", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 380 (2018), 16-22, s. 20). Ancak Yunan birliklerinin çekilmesi büyük ölçüde düzensiz olduğundan, temasın muhafazası seri hareket etmeyi gerektirmiştir.

(5/42'nci Evzon P.A. olma ihtimali yüksek)⁹⁸ takviye etmişlerdir. 8'inci P.Tüm., 18:00'da Yunan mevzilerine girmiş ve onlara 200 ölü ve 116 esir zayıat verdirmiştir. Arta kalan Yunanlılar havanın kararmasından istifadeyle, muharebeden sıyrılarak İzmir istikametinde çekilmeye devam etmişlerdir.

Eşme Muharebesi'nden sonra Tümen, neredeyse koşar adımda olacak şekilde Güneyköy/Ürkütülen/Sobran-Alaşehir-Karanohut-Dereköy-Halilbeyli/Turgutlu-Kemalpaşa-Buca-Bağburnu istikametini takiben, İzmir'e kadar ilerlemiş ve İzmir'e 10 Eylül'de girerek, 131'inci P.A.'nı Halkapınar'a, 135'inci P.A.'nı Karantina'ya, 189'uncu P.A.'nı kışlaya ve Hüc.Tb'nu da Karşıyaka'ya konuşlandırarak, 5'inci Sv.Kor.'dan İzmir Mevkii Komutanlığı vazifesini devralmıştır⁹⁹. Bu bilgiler ışığında 8'inci P.Tüm.'nin Büyük Takip Harekâtı için NMG hesaplaması Tablo 7'de sunulmuştur.

⁹⁸ Aristidis Homiridis Skylitsis, *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922*, s. 289.

⁹⁹ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*,s. 182.

Tablo 7: 8'inci P.Tüm. için NMG hesaplaması¹⁰⁰
(Buradaki hesaplar Tablo 2'ye göre yapılmıştır.)

		11'inci P.Tüm.		Yunan 34'üncü ve 22'nci P.A.	
Kuvvet Gücü (HED x ÇF)	Birlik Mevcutları	6693		3685	
	P.Tf.	4371x0,7 ^a x1 ^b x1,1 ^c		4320,0	3132,0
	Mk.Tf.	156x0,7 ^a x1 ^b x1,1 ^c		128,0	92,8
	75 mm. Ob.	20x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		32,0	37,6
	105 mm. Ob.	2x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
	Ağ.Top. Des.	2,5x0,8 ^a x1 ^b x0,9 ^c		1	1,2
Toplam Kuvvet Gücü		4003,6		3264,7	
Zayıf Toplam Kuvvet Gücü*		3403,1		2187,4	
Kuvvet Potansiyeli (Somut)^c	Harekât türü^d	1	3403,1	1,2	2515,5
	Baskın/ G^e	1,73	5887,3	1,0	2187,4
	Takip (5 gün)^e	6,2	21099,0	1,0	2187,4
	Arazi^f	1	3403,1	1,5	3171,7
	Hava^f	1	3403,1	1,0	2187,4
	Mevsim^f	1,1	3743,4	1,0	2187,4
	Hassasiyet^g	-0,6	-2041,8	-2,0	-4374,7

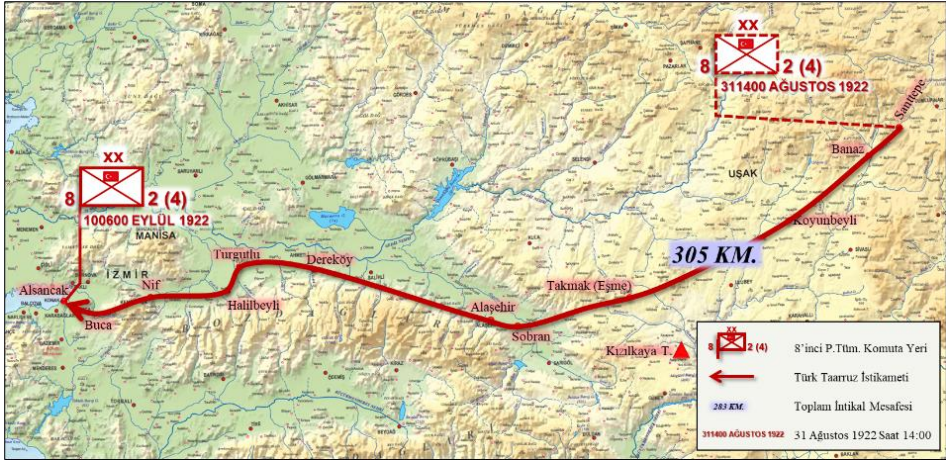
¹⁰⁰ Kemal Niş, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, s. 328; Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, predictions and war: Using history to evaluate combat factors and predict the outcome of battles*, s. 228-231; *Kuvvet Gücü hesaplamasında; ilk altı gün muharebeleri sonunda Türk kuvvet gücünün % 85, Yunan kuvvet gücünün % 67 seviyesine düştüğü kabul edilmiştir. Ayrıca 8'inci P.Tüm., Yunan 7'nci P.Tüm.'ne 7'nci ve 57'nci P.Tüm.leriyle birlikte taarruz ettiği için, NMG hesaplamasında kendi cephesine düşen düşman esas alınmıştır (8208x0,67)x0,67=3685). a) Arazi faktörü; engebeli çıplak (P.Tf./Mk.Tf. için: 0,8, Topçu için: 0,9), b) Hava faktörü; Kuru, güneşli, ılıman (Piyade için: 1, Topçu için: 1), c) Mevsim Faktörü; Yaz mevsimi, ılıman ortam (Piyade için: 1,1, Topçu için: 0,9) değerleri alınmıştır. Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü) hesaplamasında; harekâtın türü; ç) BİHÇxToplam Kuvvet Gücü; d) Taarruz: 1, Geri Çekilme: 1,15 alınmıştır. e) Baskın tesiri 1'inci günden sonra azalır ve baskına uğrayan için daima 1 alınır. Takip için "Baskın-2'nci gün değeri" ile takip süresi çarpılır. f) Arazi, hava ve mevsimin hareketliliğe etkileri, kuvvet gücü kriterlerine (a, b, c) göre alınmıştır. g) Hassasiyet negatif olarak puanlanır.

Kuvvet Potansiyeli (Soyut)⁶	Liderlik	1	3403,1	0,2	437,5
	Eğitim	0,9	3062,8	0,2	437,5
	Tecrübe	1	3403,1	0,2	437,5
	Disiplin	1	3403,1	0,2	437,5
	Moral	1	3403,1	0,2	437,5
	İstihbarat	1,73	5887,3	1,0	2187,4
	İnisiyatif	1	3403,1	0,5	1093,7
	Lojistik	0,8	2722,5	0,2	437,5
Toplam Kuvvet Potansiyeli (Muharebe Gücü)		67.584,9		15.967,8	
NİSBİ MUHAREBE GÜCÜ		4,23		1	

Hesaplama Kriterleri

- Savunanın taarruz edene oranı: ORTA
- Taarruz edenin savunana oranı: 4,23/1
- Geri Çekilme
- Taarruz Kuvvetleri: YAYA/PİYADE
- Harekâtı Yavaşlatan Arazi
- Taarruz Zamanı: 31 Ağustos 1922, 14:00.
- Kütahya/Santtepe-Banaz/Koyunbeyli/Karakuyu-Bakışlı/Emirli-Takmak (Eşme)-Güneyköy/Ürkütülen/Sobran-Alaşehir-Karanohut-Dereköy-Halilbeyli/Turgutlu-Kemalpaşa-Buca-Bağburnu-İzmir/Alsancak arasındaki mesafe: 305 km. (Şekil 4).
- Dupuy İlerleme Hızı Değeri: 1,1 km/sa

Şekil 4. 8'inci P.Tüm.'nin Büyük Takip Harekâtında İlerleme İstikameti (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Hesaplama Sonuçları:

- Beklenen harekât süresi (Her 25 km. için 6 saat mola): $305 / 1,1 = 277,2$ saat (11 gün 13 saat) + 78 saat mola = 14 gün 19 saat.
- 8'inci P.Tüm.'nin İzmir'e beklenen ulaşma zamanı: 17 Eylül 1922, 01.00 ((02 Eylül 1922, 06:00) + 14 gün 19 saat).
- 8'inci P.Tüm.'nin İzmir'e ulaştığı gerçek zaman: 10 Eylül 1922, 06:00¹⁰¹.
- 8'inci P.Tüm.'nin Gerçekleştirdiği Fark: - 06 gün 19 saat.

3. Harekâtın Başarısında Nitel Etmenler

Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere muharip bir birliğin kuvvet potansiyeli, kuvvet gücü ile muharebe değişkenlerinin bir fonksiyonudur. Muharebe değişkenleri ise somut ve soyut bileşenlere sahiptir. Hesaplama tablolarından da görüleceği üzere, buraya kadar yapılan analizlerde somut bileşenlerle birlikte soyut bileşenler de hesaplama dahil edilmiştir. Ancak Dupuy'un da belirttiği üzere¹⁰²

¹⁰¹ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, s. 182.

¹⁰² Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, predictions and war: Using history to evaluate combat factors and predict the outcome of battles*, s. 34.

bahse konu soyut bileşenler, muharebe değişkenleri içinde daha zor nicelleştirilen ve bu nedenle de daha az güvenilir olanlardır. Öyleyse soyut bileşenlerin güvenilirliğini arttırmak gerekmektedir. Son yıllarda bu alandaki çalışmalar stratejik kültür çerçevesinde yapılmaktadır. Stratejik kültürün yeni bir bölümü olan “savaşma azim ve iradesi”, muharebenin bahse konu soyut değişkenlerini daha güvenilir hale getirme gücüne sahiptir.

En genel anlamıyla savaşma azim ve iradesi, gerektiğinde savaşma, harekete geçme veya sebat etme eğilimi ve karardır. Savaşma azim ve iradesi, bir askerî birliğin savaşta kalıp kalmayacağını ve ne kadar iyi savaşacağını belirlemeye yardımcı olur. Bu yüzden savaşma azim ve iradesinin, askerî planlama, eğitim, sevk ve idare ile askerî lojistiğin tüm yönlerine entegre edilmesinin elzem olduğu görülmektedir.

Bu maksatla oluşturulan savaşma azim ve iradesi modeli, birliklerin savaşma, harekete geçme veya sebat etme eğilimi ve kararını anlamak için ampirik bir kılavuz sağlar. Tablo 8, savaşma azim ve iradesini etkileyen faktörleri özet bir biçimde göstermektedir¹⁰³.

Tablo 8. Savaşma azim ve iradesini oluşturan analiz düzeyleri ve faktörler¹⁰⁴

Düzyey	Kategori	Faktör	Alt Faktör	Devamlılık
Ferdî	Ferdî motivasyonlar	Çaresizlik		Orta
		İntikam İdeoloji Ekonomi		Yüksek
		Ferdî kimlik	Kişisel, sosyal, birlik, devlet, organizasyon ve toplum (siyasi, dini dahil)	Yüksek
	Ferdî yeterlilikler	Nitelik	Fizik, dayanıklılık, eğitim, uyum yeteneği, sosyal beceriler ve psikolojik özellikler	Yüksek

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Özgür Körpe, “Savaşma Azim ve İradesindeki Değişim ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, *Cumhuriyetin 100’üncü Yılında Türk Ordusu ve Millî Savunma*, ed. Zekeriya Türkmen Vakıfbank Kültür Yayınları, 2023, s. 671-672.

¹⁰⁴ Özgür Körpe, “Savaşma Azim ve İradesindeki Değişim ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, s. 671-672.

Manevra Muharebelerinin Arifesinde Sürat ve Tempo:
Büyük Taarruz'un İlerleme Hızının Hesaplaması

		Ferdî yetkinlik	Beceriler, uygunluk, yeterlilik ve sürdürülebilirlik	Yüksek
Birlik	Birlik kültürü	Birlik iç uyumu	Sosyal dikey, sosyal yatay ve görev	Orta
		Beklenti		Düşük
		Birlik kontrolü	Yaptırım, ikna ve disiplin	Orta
		Birlik ruhu		Orta
	Birlik yeterlilikleri	Birlik yetkinliği	Performans, beceriler ve eğitim	Yüksek
		Birlik desteği	Yeterlilik ve zamanlılık	Düşük
Birlik liderliği		Yetkinlik ve karakter	Orta	
Teşkilât	Teşkilât kültürü	Teşkilât kontrolü	Yaptırım, ikna ve disiplin	Yüksek
		Teşkilât ruhu (pozitif motivasyon)		Yüksek
		Teşkilat dürüstlüğü	Yolsuzluk ve güven	Yüksek
	Teşkilât yeterlilikleri	Teşkilât eğitimi	Yetenekler, uygunluk, yeterlilik ve sürdürme	Yüksek
		Kurumsal destek	Yeterlilik ve zamanlılık	Orta
		Doktrin	Uygunluk ve etkililik	Yüksek
		Teşkilât liderliği	Yetkinlik ve karakter	Yüksek
Devlet	Devlet kültürü	Sivil-asker ilişkileri	Uygunluk ve etkililik	Yüksek
		Devlet dürüstlüğü	Yolsuzluk ve güven	Yüksek
	Devlet yeterlilikleri	Devlet desteği	Yeterlilik ve zamanlılık	Orta
		Devlet stratejisi	Açıklık ve etkinlik	Yüksek
		Devlet liderliği	Yetkinlik ve karakter	Yüksek
Toplum	Toplum kültürü	Toplumsal kimlik	İdeoloji, etnisite ve tarih	Yüksek
		Toplumsal dürüstlük	Yolsuzluk ve güven	Yüksek
	Toplum yeterlilikleri	Toplumsal destek	Tutarlılık ve verimlilik	Orta

Tablo 8’de sunulan faktörler, Büyük Taarruz’da Türk ordusunun sergilediği savaşma azim ve iradesini açıklama gücüne sahiptir. Aşağıda bununla ilgili bazı örnekler verilmiştir.

4. Büyük Taarruz'da Ferdî ve Birlik Faktörlerine Örnekler

Harekât (Sevk ve Muharebe) talimnamesine göre, taarruzda ana ikmal hatları uzadıkça yorgunluk artar, teçhizat ve malzeme yıpranır, sürati muhafaza etmek, elde edilen başarıyı operatif veya stratejik bir zafere dönüştürmek için, olağanüstü fiziki ve zihinsel çaba gerekir¹⁰⁵. Türk ordusu da Büyük Taarruz'a başladıktan sonra muharebe yapa yapa, zorlu arazi şartlarında, sıcak altında 356 kilometreden fazla bir mesafeyi 14/15 günde kat etmiş, 09 Eylül'de İzmir'e girmiştir.

Bu zorlu takipte ayak vurması, güneş çarpması gibi vakalar çok olmuş¹⁰⁶ bazı birliklerin yürüyüş derinlikleri uzamış, hedefe ilk hamlede üçte bir mevcutla ulaşılabilmiş, bu nedenle taarruzlar yürüyüş kolundan kademe kademe açılarak yapılabilmektedir¹⁰⁷. 62'nci P.A.'nın yaptığı gibi; sıcak, ormanlık ve sarp arazide günlük 50 kilometrelik yürüyüşler¹⁰⁸, birliklerin 3-4 saatlik uyku molaları hariç kesintisiz ilerleyişleri, bu yürüyüşlerde çariksız kalan askerlerin yalın ayak olarak gösterdiği azim ve dayanıklılık dünya tarihinde eşine az rastlanır niteliktedir.

6'ncı Kolordu'nun 04 Eylül 1922 tarihinde Batı Cp.K.lığına gönderdiği rapor da Türk askerinin savaşma azim ve iradesinin bir başka somut kanıtıdır:¹⁰⁹ “*Üç dört saati geçmeyen uyku molaları hariç, kolordu 28 Ağustos'tan beri yürüyüştedir. Bu yürüyüşler yolsuz ve sarp ormanlarda yapılmıştır. Emir buyrulan hatta varmak için Kolordu 4 Eylül 1922 saat 04:30'da yürüyüşe geçecektir, arz.*”

5. Teşkilât ve Devlet Liderliği Faktörlerine Örnekler

Türk ordusunca sergilenen bu üstün fiziksel çabaya komuta heyetinin zihinsel azim ve kararlılığı da eşlik etmiştir. Örneğin 06-07

¹⁰⁵ KKT 100-5 Harekât (Sevk ve Muharebe), s. 5-22.

¹⁰⁶ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, s. 287.

¹⁰⁷ Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 482.

¹⁰⁸ Bahse konu örnek olay 05 Eylül 1922'de 17'nci P.Tüm'ne bağlı 62'nci P.A'nın Çeltikçi'den Emirfakih'a yaptığı yürüyüşdür. Bu yürüyüş 50 km.den fazla olmuş, erlerin büyük kısmı ayaklarında çarık olmaksızın yürümelerine rağmen, tümenin döküntüsü çok az olmuştur. Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*,s. 98-99.

¹⁰⁹ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, s. 98.

Eylül 1922 gecesi sabaha kadar yürüyen 23'üncü P.Tüm., kısa bir istirahatten sonra 45 km daha yürümüş, Tümen Komutanı'nın bir gün istirahat edilmesi teklifi ise Kor.K.İğınca kabul edilmemiştir¹¹⁰.

Birliklerin takip harekâtında sergilediği söz konusu fiziksel çabayı ve muhabereyi (taktik irtibatları) devam ettirebilmek ve birliklere moral vermek için, Türk ordusunun komuta heyeti, başta Başkomutan ve karargâhı olmak üzere, birliklerinin başında, mümkün olduğunca ileride hareket etmiş, artan yorgunlukla birlikte süratin düşmemesi için birlikleri bizzat ve yakından sevk ve idare etmişlerdir. Başkomutanlık Karargâhı ve ana ast karargâhların takip harekâtındaki günlere göre konumları ve ilerleme mesafeleri Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Büyük Takip Harekâtında Başkomutanlık Karargâhının Konumları ve Toplam İlerleme Mesafesi (Yaklaşık)¹¹¹

Tarih	Genel Mevkii
30 Ağustos 1922 Çarşamba	Akçaşehir
31 Ağustos 1922 Perşembe	Dumlupınar
1 Eylül 1922 Cuma	
2 Eylül 1922 Cumartesi	Uşak
3 Eylül 1922 Pazar	
4 Eylül 1922 Pazartesi	Takmak (Eşme)
5 Eylül 1922 Salı	
6 Eylül 1922 Çarşamba	Alaşehir
7 Eylül 1922 Perşembe	Salihli
8 Eylül 1922 Cuma	Turgutlu
9 Eylül 1922 Cumartesi	Nif (Kemalpaşa)
10 Eylül 1922 Pazar	İzmir
Yaklaşık Toplam Mesafe	321 km.

Dupuy'un Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7'deki soyut faktörlerine Tablo 8'deki savaşa azim ve iradesi faktörleri de ilave edildiğinde, muharebe değişkenlerinin belirleyiciliği daha da artmıştır. Bunu görebilmek adına Tablo 4'teki G Günü değerleri diğer tablolara da

¹¹⁰ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, s. 151.

¹¹¹ Kemal Niş ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*. Büyük Taarruz'da yer alan konuş durumunu gösterir krokilerden (30 Ağustos akşamı ile 10 Eylül Akşamı arası) istifade ile yazar tarafından yaklaşık olarak hesaplanmıştır. Mesafeler özellikle dönemin yol şartlarına göre değişiklik gösterebilir.

uygulanmış ve savaşıma azim ve iradesi oranı da soyut faktörlere ilave edilmiştir. Bunun için Tablo 8’deki devamlılık değerleri; Yüksek için 1, Orta için 0,7, Düşük için, 0,3 alınmıştır.

Bu durumda;

- Büyük Taarruz (G Günü) ilerleme hızı: 2 gün 6 saat (Savaşıma Azim ve İradesi Faktörü (SAİF)=1); ((2 gün 6 saat) x SAİF),
- İlk Takip ilerleme hızı: 3 gün 4 saat (SAİF=1,91); ((1 gün 16 saat)xSAİF),
- Başkomutan Meydan Muharebesi ilerleme hızı: 1 gün 16 saat (SAİF=2,75); ((11 saat) x SAİF),
- Büyük Takip Harekâtı ilerleme hızı: 39 gün 19 saat (SAİF=2,69); ((14 gün 19 saat) x SAİF) çıkmıştır.

Bu veriler ışığında;

- Beklenen Toplam Harekât Süresi: 46 gün 21 saat
- Beklenen Ulaşma Zamanı: 12 Ekim 1922, 02:00
- Gerçekleşen Harekât Süresi: 14 gün 23 saat 30 dakika
- Toplam Fark: - 31 gün 22 saat olmuştur.

Nihayet bu hesaplamalar günümüz teknolojik imkanlarına göre teşkil, teçhiz, iaşe ve ibate edilen kuvvetlere göre yapılmıştır. Halbuki 26 Ağustos 1922 yılı itibariyle Türk ordusunun teşkilat ve silah sayıları Yunan ordusuna ucu ucuna denkti. Üstelik, Türk ordusunda kullanılan silahların niteliği Yunan ordusundan daha düşük olmasının yanında mühimmat ikmal imkânı da çok daha sınırlıydı. Bunun yanında personel bütünlemesi ile yiyecek ve giyecek ikmal de kısıtlıydı. İaşesi Yunan ordusuna kıyasla çok daha düşük kaloriliydi. Muharebe eden askerin dinlenmesi için çok önemli ve gerekli olan ibate imkânları çok sınırlı durumdaydı. Yunan tahkimatı ise o dönemin koşullarına göre hatırı sayılır düzeyde kuvvetliydi. Tüm nicel verileri bu çerçevede okumak gerekir. Diğer bir deyişle, bu imkansızlıklarla taarruz eden bir ordunun, 12 Ekim 1922 tarihinde bile İzmir’e ulaşması beklenemezdi.

6. Büyük Taarruz'un Modern Muharebeler Arasındaki Değeri

Taarruzda sürat ve tempo, Napolyon Savaşları'ndan bu yana askerî düşüncenin merkezinde yer almıştır. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıla ilişkin muharebe analizleri de taarruz eden ile savunanın ilerleme hızlarını karşılaştırarak manevra çağının eşiğinde sürat ve temponun belirleyici kriter hâline geldiğini gösterir. Gazi Mustafa Kemal Paşa da bu literatürü yakından takip etmiş, “45-G: 2” numaralı not defterinde, Moltke ile Napolyon'u incelerken, 1870 Sedan Harbi ile 1809 Tuna Seferinin ilerleme hızlarını karşılaştırmıştır:¹¹²

*“Dolayısıyla Moltke Napolyon'un yaptıklarını yapmış; fakat onun derecesini bulamamıştır.
22/25 kilometre günlük, Moltke
30 kilometre Napolyon: Ortak¹¹³.
Bu ispat eder ki sür'at açısından Moltke'den ileri gitmiştir.”*

Gerek Sedan Muharebesi gerekse Tuna Seferi; zor coğrafyada sürat ve tempo, kuvvet kaydırma, lojistik/demiryolu entegrasyonu ve komuta-kontrol bütünlüğü, nehir geçişleri, çok eksenli manevra ve taktik başarısızlıklarda dahi muharebe ritmini muhafaza etme hususunda Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ilham vermişlerdir.

Tablo 10: Dupuy'un son iki asırda temposuyla ünlenen 30 harekâtın ilerleme hızları üzerinde yaptığı hesaplamaları göstermektedir.

Harekât	Mesafe (km)	Gün Sayısı ^c	Mesafe/Gün (km)
Marengo ^a , 1800	350	31	11
Ulm ^a , 1805	475	22	22
Jena ^a , 1806	140	6	23
Friedland ^a , 1807	210	9	23
Tuna (Aspern-Essling), 1809	405	30	14
Rusya Seferi, 1812	680 ^b	57 ^d	12 (13,6) ^f
Lutzen-Bautzen, 1813	300	20	15

¹¹² Atatürk'ün Not Defterleri V: Mustafa Kemal'in 1870-1871 Alman-Fransız Savaşı Konusunda Tuttuğu Notlar ile 1905-1908 Yılları Arasında Tuttuğu Günlük Notları, yay. haz. Gülru Çelen, Aydın Özgören ve Dilek Çavuş, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005, s. 15.

¹¹³ Bu nottaki 30 kilometre/gün, Tuna Seferi'nin başlangıç harekâtının süratidir. Napolyon daha sonra Aspern-Esserling'te ilk yenilgisini almış ve fakat muharebe ritmini muhafaza ederek, birliklerini dağılmadan geri çekmiş, toparlanmış ve 6 hafta sonra yeniden taarruz ederek Avusturya kuvvetlerini Wagram'da mağlup etmiştir.

Vicksburg, 1863	190	19	10
Savannah-Raleigh, 1865	1010	121	8
Appomattox ^a , 1865	100	6	17
Sadowa ^a , 1866	230	18	13
Metz-Sedan ^a , 1870	390	30	13
Marne, 1914	560	28	20
Caporetto, 1917	160	20	8
Üçüncü Gazze, 1917	150	39	4
İkinci Somme, 1918	110	16	7
Nablus (Megiddo) ^a , 1918	167	3	56
Flanders ^a , 1940	368	12	31
Barbarossa, 1941	700 ^b	24 ^e	29 (7,5) ^f
Malaya ^a , 1941-42	515 ^b	28	18
Birinci Luzon ^a , 1941-42	216	15	14
Kafkasya, 1942	775	34	23
Normandiya ve Sonrası, 1944	880	32	28
İkinci Luzon, 1944	230	26	9
Mançurya ^a , 1945	300	6	50
Pokpung/Fırtına (Kuzey Kore Taarruzu), 1950	560	42	13
BM Kore K.leri Taarruzu, 1951	790	42	19
Sina ^a , 1967	220	4	55
Samiriye (Samaria) ^a , 1967	80	3	27
Golan ^a , 1967	35	2	18

^a “Hızlı Zaferler”; 30 gün ve daha kısa sürede elde edilen zaferler.
^b Genel sefer mesafesi 1000 kilometreyi aşmıştır.
^c Gösterilen mesafeyi kat etmek için gereken gün sayısıdır. Bu süre zarfında harekât sonlanmıştır. Bazı seferler sona erdikten sonra birkaç gün ve önemli bir mesafe boyunca devam etmiştir.
^d Smolensk’e ulaşılan süredir. Napolyon Moskova’ya 83’üncü günde ulaşmıştır.
^e Smolensk’e ulaşılan süredir. Almanlar Moskova dış mahallelerine 167 gün sonra ulaşmıştır.
^f Gösterilen oranlar mesafe ve süreye göre belirlenmiştir; parantez içindeki sayı tüm sefer için geçerli oranı göstermektedir.

Dupuy, Birinci Dünya Harbi’nin en parlak “Hızlı Zaferi” olan İngilizlerin Osmanlı ordusuna karşı elde ettiği Nablus Zaferi’nin, kendisinden yaklaşık yarım yüzyıl sonra gerçekleşen Altı Gün Savaşı’ndaki İsrail zırhlı birliklerinin hızlı zaferiyle boy ölçüşebilecek süratte olduğunu ifade eder. Dupuy ayrıca Napolyon’un Moskova Seferi’nin günlük ilerleme hızının Barbarossa Harekâtı’nın günlük ilerleme hızından daha fazla olmasından hareketle, ilerleme hızının teknolojidenden çok, insan kapasitesi tarafından belirlendiğini de vurgular.

Dupuy'un tespitleri çarpıcı olmakla birlikte, kanaatimizce Büyük Taarruz'u incelediği için eksiktir. Nitekim ortalama 356,45 km.lik mesafesi, 14 günlük harekât süresi (5'inci Suv.Kor.'nun İzmir'e giriş tarihine göre) ve 25,46'lık mesafe/gün oranıyla Büyük Taarruz'un önemi Tablo 11 ve Tablo 12'de daha da net bir şekilde görülebilmektedir¹¹⁴.

Tablo 11. Bazı 19'uncu ve 20'nci yüzyıl harekâtının ilerleme hızları¹¹⁵

S. No.	Harekât	Mesafe (km)	Gün Sayısı	Mesafe/ Gün (km)	Kuvvet Terkibi
1	Nablus (Megiddo), 1918	167	3	56	P./Sv.
2	Sina, 1967	220	4	55	Zh./Mknz.P.
3	Mançurya, 1945	300	6	50	Zh./Mknz.P.
4	Flanders, 1940	368	12	31	Zh./Mknz.P.
5	Barbarossa, 1941	700	24	29 (7,5)	Zh./Mknz.P.
6	Normandy Breakout, 1944	880	32	28	Zh./Mknz.P.
7	Samiriye (Samaria), 1967	80	3	27	Zh./Mknz.P.
8	Büyük Taarruz	356	14	25	P./Sv.
9	Kafkasya, 1942	775	34	23	Zh./Mknz.P.
10	Friedland, 1807	210	9	23	P./Sv.
11	Jena, 1806	140	6	23	P./Sv.
12	Ulm, 1805	475	22	22	P./Sv.
13	Marne, 1914	560	28	20	P./Sv.
14	BM Kore Kuvvetleri Taarruzu, 1951	790	42	19	Zh./Mknz.P.
15	Malaya, 1941-42	515	28	18	Zh./Mknz.P.
16	Golan, 1967	35	2	18	Zh./Mknz.P.
17	Appomattox, 1865	100	6	17	P./Sv.
18	Lutzen-Bautzen, 1813	300	20	15	P./Sv.
19	Tuna (Aspern-Essling), 1809	405	30	14	P./Sv.
20	Birinci Luzon, 1941-42	216	15	14	Zh./Mknz.P.
21	Pokpung/Fırtına (Kuzey Kore Taarruzu), 1950	560	42	13	Zh./Mknz.P.
22	Metz-Sedan, 1870	390	30	13	P./Sv.
23	Sadowa, 1866	230	18	13	P./Sv.
24	Rusya Seferi, 1812	680	57	12 (13,6)	P./Sv.
25	Marengo, 1800	350	31	11	P./Sv.
26	Vicksburg, 1863	190	19	10	P./Sv.
27	İkinci Luzon, 1944	230	26	9	Zh./Mknz.P.

¹¹⁴ Bu makalede hesaplaması yapılan 11'inci Piyade Tümeni'nin ulaştığı 10 Eylül 1922'ye göre hesaplanırsa da durum değişmemektedir. Zira bu durumda da günlük ilerleme hızı 23,78 olmakta ve Büyük Taarruz sıralamadaki yerini korumaktadır.

¹¹⁵ Trevor Nevitt Dupuy, *Numbers, predictions and war: Using history to evaluate combat factors and predict the outcome of battles*, s. 16.

28	Savannah-Raleigh, 1865	1010	121	8	P./Sv.
29	Caporetto, 1917	160	20	8	P./Sv.
30	İkinci Somme, 1918	110	16	7	P./Sv.
31	Üçüncü Gazze, 1917	150	39	4	P./Sv.

Tablo 12. Büyük Taarruz'un modern taarruzlarla karşılaştırılması (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

S. No.	Harekât	Mesafe (km)	Gün Sayısı	Mesafe/Gün (km)	Kuvvet Terkibi
1	Nablus (Megiddo), 1918	167	3	56	P./Sv.
2	Büyük Taarruz	356	14	25	P./Sv.
3	Friedland, 1807	210	9	23	P./Sv.
4	Jena, 1806	140	6	23	P./Sv.
5	Ulm, 1805	475	22	22	P./Sv.
6	Marne, 1914	560	28	20	P./Sv.
7	Appomattox, 1865	100	6	17	P./Sv.
8	Lutzen-Bautzen, 1813	300	20	15	P./Sv.
9	Tuna (Aspern-Essling), 1809	405	30	14	P./Sv.
10	Metz-Sedan, 1870	390	30	13	P./Sv.
11	Sadowa, 1866	230	18	13	P./Sv.
12	Rusya Seferi, 1812	680	57	12 (13,6)	P./Sv.
13	Marengo, 1800	350	31	11	P./Sv.
14	Vicksburg, 1863	190	19	10	P./Sv.
15	Savannah-Raleigh, 1865	1010	121	8	P./Sv.
16	Caporetto, 1917	160	20	8	P./Sv.
17	İkinci Somme, 1918	110	16	7	P./Sv.
18	Üçüncü Gazze, 1917	150	39	4	P./Sv.

Büyük Taarruz, Tablo 11'e göre modern tarihin en süratli taarruzları arasında 8'inci, Tablo 12'ye göre de en süratli piyade-süvari taarruzları arasında Nablus Muharebesi'nden sonra 2'nci sıraya yerleşmektedir. Diğer taraftan Büyük Taarruz, Nablus Muharebesi'nden farklı olarak, deniz topçusu desteğinden mahrumdur, zırhlı birliklere, hava hakimiyetine ve hatta hava üstünlüğüne sahip değildir. Nablus Muharebesi'nde İngiliz lojistik desteği de Büyük Taarruz'dan daha kapsamlıdır. Koşulların eşit olması halinde Büyük Taarruz'un Nablus Muharebesi'nden daha etkili bir taarruz olma ihtimali yüksektir.

Sonuç

Büyük Taarruz, tempo ve süratin harekâtın sonucunu belirlemedeki merkezî rolünü göstermektedir. Takip harekâtının sürati, mevzii kazanımlarının ötesinde stratejik sonuçları hızlandırmıştır. Dupuy tipi nicel yöntemlerin tarihî belgelerle ve saha verileriyle eşleştirilmesi hem modelin uygulanabilirliğini test etmiş hem de modelin hangi koşullarda güvenilirlik kazandığını ortaya koymuştur. Bu, gelecekte benzer vakalar için metodolojik bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, Büyük Taarruz'un planlanan modellemelerle ve Dupuy ilerleme hızları çizelgesiyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan sapmanın hem ölçülebilir hem de açıklanabilir olduğunu göstermektedir. Dupuy çizelgesini esas alan hesaplamalar, Türk ordusunun elde ettiği başarının sıra dışılığını görebilmek adına, taarruz eden lehine en kısa mesafeler ve en iyimser kuvvet oranları kabul edilerek yapılmıştır. Ancak bu durumda dahi, Dupuy norm değerleriyle Türk ordusunun temposu arasındaki fark azalmamıştır.

Savaşma azim ve iradesi faktörleri dahil olmak üzere çalışmada hesaplanan toplam zaman farkı (Gerçekleşen-Beklenen) “-31 gün 22 saattir”. Bu fark, bir zaferi sadece taktik çatışmaların değil, tempo ve takip sürekliliğinin de belirlediğini göstermektedir. Büyük Taarruz safhasında elde edilen zaman kazancı, meydan muharebesinde ve takip safhasında elde edilen çok daha büyük kazançla birleşerek harekâtın genel temposunu belirlemiştir. Takip harekâtının etkinliği, zaferin operatif sanat bakımından da pekişmesini sağlamıştır. Bu, harekâtın temposunun korunmasında belirleyici olmuştur.

Daha önce de belirtildiği üzere Türk ordusunun ikmal durumu Yunan ordusuna kıyasla daha sınırlı durumdadır. Buna rağmen başarılı intikal, süratli ve pragmatik çözümler, mahallinden temin ve esnek lojistik yaklaşımları ile başarıyı pekiştirmiştir. Bu durum, lojistiğin etkin bir şekilde yönetilmesinin operatif başarıdaki önemini göstermektedir. Çalışmada kullanılan mesafe ve saat kayıtları arşiv kaynaklarına dayansa da dönemin yol koşulları ile ilgili belirsizlikler de bulunmaktadır. Bu belirsizlikler, ileri hassasiyetli harita analizleri veya saha doğrulamaları ile azaltılabilir. Bu durumda Büyük Taarruz'un modern taarruzlar içindeki yeri daha da yukarıya çıkabilir. Ayrıca benzer taarruz vakaları ile karşılaştırmalı analizler yapılması, temponun muhafazası ile ilgili prensiplerin genellenebilirliğini test edebilir.

Başkomutan Meydan Muharebesi sonrasında Yunan ordusunun bozgunu, takip için uygun bir fırsat yaratmış; takip safhasında piyade ve süvari birliklerinin koordineli kullanımı, Yunan ordusunun toparlanma imkânını ortadan kaldırmıştır. Komuta heyetinin yakın sevk ve idarede bulunması, emirlerin hızla yayılmasını ve birliklerin moralinin yüksek kalmasını sağlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türk ordusunun savaşma azim ve iradesiyle kuvvetlenen performansını şöyle ifade eder: “Efendiler, bugünden sonra [31 Ağustos 1922] İzmir’de “Akdeniz’i, Mudanya’da “Marmara’yı görmek için 8-9 günlük bir zaman yeterli gelmiştir¹¹⁶.”

Dupuy metodolojisi, modern planlama için pratik bir referans sunmakla birlikte, tarihsel vakalarda moral, liderlik, birliklerin sürdürülebilir iradesi, muharebe sonrası bozgunun yapısı ve düşmanın moral çöküşü gibi soyut değişkenleri nicel sabitler içine yeterince güçlü bir şekilde alamamaktadır. Bu çalışma, Dupuy tarafından önerilen sabitlerle yapılan hesapların, stratejik kültür faktörleriyle desteklenmesi gerektiğini göstermiştir. Zira Türk ordusunun zorlu şartlarda (sıcak, sarp arazi, uzun mesafeler) gösterdiği fiziksel direnç ve disiplin, harekâtın planlanan süresinden çok daha önce tamamlanmasını sağlamıştır. Diğer bir deyişle, Büyük Taarruz’da Yunan ordusunun savaşma azim ve iradesi 27 Ağustos gibi erken bir zamanda çökertilmeseydi, Yunan mukavemetinin ve bu bağlamda harekâtın süresinin çok daha farklı olacağı açıktır. Hatta harekâtın Dumlupınar’a ulaşabileceği bile şüphelidir. Zaten gerek Yunanlılar gerekse İtilaf Devletleri, Türk ordusunun böyle bir kabiliyette olduğuna inanmıyorlardı. Büyük Taarruz, sürat ve temponun taarruz harekâtının başarısını belirlemede merkezî bir değişken olduğunu; bu değişkenin ise yalnızca planlama ve lojistik yönetimiyle değil, savaşma azim ve iradesiyle birlikte anlam kazandığını göstermektedir. Bu bulgular hem askerî tarih yazımına hem de güncel harekât planlamasına uygulanabilecek çıkarımlar sunmaktadır. Türk İstiklâl Harbi’nin nihai safhası olan, Yunan ordusunun savaşma azim ve iradesini kırmak ve mevziini terke zorlayarak imha etmek esasına dayanan Büyük Taarruz planı, baskın, sürat ve tempo ile somutlaşarak, tarihin en parlak zaferlerinden birine dönüşmüştür.

¹¹⁶ “Mustafa Kemal Atatürk’ün 30 Ağustos 1924 Tarihli Zafer Tepe Konuşması”, *Hakimiyet-i Milliye*, 31 Ağustos 1924.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Yayınlanmış Arşiv Kaynakları / Published Archival Sources

- “Belge No. 2584: Taarruz Emri 16”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994)
- “Belge No. 2586: Cephe Emri 89”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994)
- “Belge No. 2607: Ordu Emri 27”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994)
- “Belge No. 2609: Kolordu Emri 51”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 97 (1994)
- “Belge No. 43”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 129 (2012)
- “Belge No. 44”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 129 (2012)
- “Belge No. 45”, *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Sayı 129 (2012)
- “Büyük Taarruzdan Evvelki Vaziyet”, *Askerî Mecmua*, Sayı 90 (1933), s. 4-28
- “Mustafa Kemal Atatürk’ün 30 Ağustos 1924 tarihli Zafer Tepe konuşması”, *Hakimiyet-i Milliye*, 31 Ağustos 1924

Kaynak Eserler / Primary Sources

- Atatürk’ün Not Defterleri V: Mustafa Kemal’in 1870-1871 Alman-Fransız Savaşı Konusunda Tuttuğu Notlar ile 1905-1908 Yılları Arasında Tuttuğu Günlük Notları*, yay. haz. Z. Gülru Çelen, Aydın Özgören, Dilek Çavuş, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III (Açıklamalı Dizin ile)*, Divan Yayıncılık, Ankara, 2006
- AYKUT, Fahri, *İstiklal Savaşı’nda IV ncü Kolordu*, yay. haz. Zekeriya Türkmen ve Atike Kaptan, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006
- BELEN, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2014
- ÇAKIN, Naci ve Nafiz Orhon, *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi III ncü Cilt. 5 nci Kısım (1793-1908)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1978
- DUPUY, Trevor Nevitt, *Numbers, Predictions and War: Using History to Evaluate Combat Factors and Predict the Outcome of Battles*, Bobbs-Merrill, New York 1979

- EGEMEN, Rahmi (Haz.), Lütfü Güvenç ve Rıza Bozkurt (Tmm.), *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi III ncü Cilt, 2'nci Kısım (1451-1566)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1977
- ERKAL, Şükrü, "Büyük Taarruz'da Başkumandan Muharebesi (30 Ağustos 1922)", *Büyük Taarruz 70'inci Yıl Armağanı*, Ankara, Genelkurmay Basımevi 1992
- FM 3-21.8 *The Infantry Rifle Platoon and Squad, Headquarters Department of The Army*, Washington DC 2007
- FM 7-92 *The Infantry Reconnaissance Platoon And Squad, Headquarters Department of The Army*, Washington DC 2001
- FM 21-18 *Foot Marches, Headquarters Department of The Army*, Washington DC 1990
- KKT 30-5 *Muharebe Sahası İstihbaratı*, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 2008
- KKT 100-5 *Harekât (Sevk ve Muharebe)*, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara 2001
- KKT 194-5 *Zırhlı ve Mekanize Piyade Tugay Harekâtı*, K.K. Basımevi, Ankara 1995
- KKT 194-8 *Piyade Alayı Muharebe Grubu*, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 1994
- KKT 7-20 *Piyade Taburu*, Kara Kuvvetleri Basımevi, Ankara 1994
- NİŞ, Kemal ve Reşat Söker, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz'da Takip Harekâtı (31 Ağustos - 18 Eylül 1922)*, 2'nci Cilt, 6'ncı Kısım, 3'üncü Kitap, yay. haz. Tevfik Ercan ve Çetin Anıt, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995
- NİŞ, Kemal, *Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*, 2'nci Cilt, 6'ncı Kısım, 2'nci Kitap, yay. haz. Nilgün Erdaş, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1995
- SKYLITSIS, Aristidis Homiridis [Σκυλίτσης, Ἀριστείδης Ὀμηρίδης], *Küçük Asya Seferi (1919-1922) Yedinci Cilt Seferin Sonu-1922, Birinci Kısım: 1. ve 2. Kolorduların Geri Çekilme Muharebeleri [H Εκστρατεία Εἰς Τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1919-1922) Τομὸς Ἑβδόμος Το Τέλος Τῆς Εκστρατείας-1922, Μερὸς Πρωτῶν Ὑποχωρητικοῦ Ἀγῶνος Ὡς Α' Καὶ Β' Σωματῶν Στρατοῦ]*, Kara Kuvvetleri Tarih Dairesi Yayınları [Εκδόσις Διευθυνσις Ἱστορίας Στρατοῦ], Atina [Αθῆναι] 1987 (1962)

TRIANDAFILLOV, Vladimir Kiriakovich, *Karakter operatsiy sovremennykh armiy (Modern Ordularda Harekâtın Karakteri)*, Gosvoenizdat, Moskva 1936

TRIKUPIS, Nikolaos, *General Trikupis'in Hatıraları*, Çev. Ahmet Angın, Kitapçılık Yayınları, İstanbul 1967

Araştırma ve İnceleme Eserleri / Secondary Sources

ACAR, Derya Genç, "Mareşal Fevzi Çakmak'ın Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı ve Atatürk'e İlişkin Konuşma, Demeç ve Söyleşileri Üzerine Bir Basın Taraması", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 22 (2006), s. 293-328

ÇAYKIRAN, Güzin, "Büyük Taarruz'un Kalpgâhı: 4'üncü Kolordu (26-30 Ağustos 1922)", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD)*, Sayı 34 (2022), s. 257-285

EPSTEIN, Yoram and Ran Yanovich, "Heatstroke", *New England Journal of Medicine*, Sayı 380 (2019), s. 2449-2459

ERDOĞAN, Selim, *Büyük Taarruz: Dağlarda Tek Tek Ateşler Yanıyordu*, Kronik Kitap, İstanbul 2021 (3. Baskı)

ERICKSON, Edward, J. "From Kirkilisse to the Great Offensive Turkish Operational Encirclement Planning, 1912-22", *Middle Eastern Studies*, Sayı 1 (2004), c. 40, s. 45-64

ESEN, Atakan, "Büyük Taarruz'dan Takip Harekâtına Türk Hava Gücü: Harekât Etkinliği Açısından Bir Değerlendirme", *Büyük Taarruz: 100'üncü Yıl Dönümünde Türk'ün Zafere Yürüyüşü*, ed. Seda Bayındır Uluskan, Levent Kuru, Atakan Esen, Erdal Aydın, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2022, s. 126-153

FRIESER, Karl-Heinz, *Blitzkrieg-Legende: Der Westfeldzug 1940*, Oldenbourg, Münih 1996

GLANTZ, David M, *Soviet Military Deception in the Second World War*, Routledge, Londra 1989

KÖRPE, Özgür, "Savaşma Azim ve İradesindeki Değişim ve Türk Silahlı Kuvvetleri", ed. Zekeriya Türkmen, *Cumhuriyetin 100'üncü Yılında Türk Ordusu ve Millî Savunma*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023, s. 667-689

- MARTINEZ, Rogelio, Thompson, Amy, DeGroot, David, “Surviving the March Lessons Learned from 101st AD”, *NCO Journal*, August 2022, s. 1-6
- POLAT, Zelkif, “Millî Mücadele Döneminde Afyonkarahisar”, *Millî Mücadelenin Yerel Tarihi (1918-1923), Cilt 1: İzmir-Aydın-Manisa-Uşak-Kütahya-Afyonkarahisar-Eskişehir*, ed. Mustafa Göleç, Zeynep Kevser Şerefoğlu ve İlhami Danış, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2023, s. 283-335
- Türkmen, Zekeriya, “100. Yılın Penceresinden Bir Bakış: Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Not Defterlerine Göre Sakarya Meydan Muharebesinden Büyük Taarruza Dair Görüş ve Değerlendirmeleri”, *XIX. Türk Tarih Kongresi*, c. 7, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2024, s. 145-172.
- Türkmen, Zekeriya. “Türk İstiklâl Savaşı'nda Büyük Taarruz”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 380 (2018), s. 16-22.

Extended Summary

Introduction and Methodology: The principles of “speed and tempo” are traditionally related to mechanized warfare and associated with the evolution of operational art and deep operations theory, primarily formulated by Soviet military thinkers such as Svechin and Triandafillov. However, historical evidence suggests that exceptional speed and tempo were achievable through well-synchronized infantry and cavalry maneuvers prior to the widespread mechanization of armies. It appears that one of the most compelling examples of this phenomenon is the Great Offensive and the subsequent pursuit operations of the Turkish War of Independence.

This study aims to evaluate the time-space dynamics of the Great Offensive (August 26–September 9, 1922) by comparing planned theoretical advance rates with actual operational execution. The research utilizes Trevor N. Dupuy’s “Combat Advance Rates” table, an integral component of the Quantified Judgment Model (QJM), as its core methodological framework. To provide an objective tactical-level analysis, the study focuses on the chronological movements and engagements of the 11th and 8th Infantry Divisions of the Turkish Army.

The operation is modeled across four distinct phases: the initial assault, the first pursuit, the decisive engagement, and the great pursuit. The quantitative calculations carefully incorporate variables such as terrain conditions, unit composition, relative combat power (force ratios), and the defensive posture of the opposing Greek forces to establish a theoretical baseline for the advance.

Quantitative Analysis and Findings: The comparative analysis yields significant insights into the unprecedented pace of the Turkish advance. By applying Dupuy’s parameters—which calculate the expected operational duration based on force ratios, terrain friction, and defensive resistance—the theoretical timeline projected that the Turkish forces would reach their final objectives (İzmir) by October 12, 1922.

In reality, the Turkish army achieved its operational objectives by September 9–10, 1922. The calculations indicate that the Turkish forces generated a profound cumulative time saving of up to 31 days and 22 hours. Over a span of 14 days, the army conducted a fighting advance of

approximately 356 kilometers under severe logistical constraints, sustaining an average daily advance rate of 25 kilometers.

To contextualize the magnitude of this achievement, the Great Offensive is evaluated against 31 major military campaigns from the 19th and 20th centuries renowned for their speed. When juxtaposed with these historical cases, the Great Offensive ranks as the eighth-fastest offensive overall and the second-fastest infantry-cavalry offensive in modern military history, superseded only by the Battle of Megiddo (Nablus) in 1918.

The Role of Intangible Variables (Will-to-Fight and Leadership): While normative quantitative models like Dupuy's provide valuable baselines for modern military planning, it is perceived that they remain insufficient in fully capturing operational tempo without accounting for critical qualitative variables. The study emphasizes that intangible factors—most notably “will-to-fight”—played a decisive role in generating and sustaining operational momentum.

Conclusion: The findings suggest that speed and tempo are central variables in determining the success of offensive operations. However, it is evaluated that these variables gain their true significance not merely through logistical management and tactical planning but through the integration of leadership, discipline, endurance, and will-to-fight. The study demonstrates that on the eve of maneuver warfare, the operational tempo that secured a strategic victory was fundamentally driven by human resilience and strategic culture, which successfully compensated for material and logistical vulnerabilities.